

قَرَق هَاك بومي

قلمروهاك حفاظتي - معيشتي عشائر كوچنده ايران

خبرنامه قَرَق هاي بومي
تابستان ۹۲

موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنتا)
تابستان ۱۳۹۲

فهرست مطالب

فهرست مطالب	۲
قلمرو عرفی عشایر کوچنده،	۵
مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی و محلی	۵
قرق های بومی و محلی	۶
ماتریس مناطق حفاظت شده اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت (IUCN)، به تفکیک انواع تصدی گری	۸
طرح «درک و ارتقاء قرق های بومی و محلی، برای حفظ و استفاده پایدار از تنوع زیستی در ایران و کشورهای دیگر»	۹
گسترش تفکر قرق های بومی در ایران	۱۰
پروژه های حفاظتی و معیشتی با محوریت قرق های بومی و حمایت برنامه کمک های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی (UNDP/GEF/SGP)	۱۲
الف- طرح احیای قرق های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در دشت لاله های واژگون در بخشی از قلمرو حفاظتی- معیشتی عشایر کوچنده ایل بختیاری	۱۲
خلاصه ای از نتایج و روند اجرای طرح «احیای قرق های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در قلمرو حفاظتی - معیشتی عشایر کوچنده ایل بختیاری»	۱۳
فعالیت ها و دستاوردها	۱۳
بخشی از اعلام رسمی قرق بومی طایفه فرخوند	۱۴
درسهای آموخته	۱۷
فعالیت های در دست اقدام	۱۸
ب- طرح «دستیابی به معیشت پایدار در قلمرو عرفی عشایر کوچنده: برنامه ریزی و اجرای مشارکتی اکوتوریسم جامعه بنیاد با تاکید بر گسترش قرق های بومی (ICCAs) در قلمرو عرفی عشایر کوچنده تیره هیبتلو از طایفه شش بلوکی، ایل قشقایی»	۱۹
چکیده طرح	۱۹
هدف کلی طرح	۲۱
ظرفیت های گردشگری موجود در منطقه	۲۱
فعالیت ها و دستاوردها	۲۳
فعالیت های در دست اقدام و چشم اندازهای طرح	۲۷
ج- طرح دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق کاهش تغییرات آب و هوا، خشکسالی و ارتقاء وضع معیشتی عشایر کوچرو طایفه چوداری	۲۸
خلاصه طرح	۲۸
ظرفیت های موجود در منطقه جهت ارتقاء معیشت عشایر طایفه چوداری	۲۹
عشایر کوچرو طایفه چوداری	۳۰
موسسه معیشت پایدار طایفه چوبدار رضا آباد	۳۰
وضعیت اقتصادی و اجتماعی عشایر طایفه چوداری	۳۰
اهمیت و جایگاه شتر در طایفه مستقل چوداری	۳۱
فعالیت ها و دستاوردها	۳۲
د- طرح حفاظت از تالاب چهارتنگ کوشک زر به سوی یک منطقه حفاظت شده توسط جامعه محلی	۳۶

۳۷	فعالیت‌ها و دستاوردها.....
هـ	طرح "مدیریت و قرق بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی- مقابله با تغییرات آب و هوا، مدیریت مراتع و احیاء کشاورزی از طریق چرخه عبور از خشکسالی".....
۴۰	سخن اول.....
۴۲	عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی.....
۴۳	فعالیت‌ها و دستاوردها.....
۴۳	چرخه عبور از خشکسالی در ایل ابوالحسنی.....
۴۵	بهنژادی تکاملی بذر در قلمرو ایل ابوالحسنی.....
۴۶	حفاظت و احیاء مرتع بر اساس دانش بومی و ابتکارهای محلی حفاظت از مرتع پشه دون.....
۴۷	اعطای اعتبارات خرد و وام‌های کوچک.....
۴۹	احیاء و آبگیری یکی از قنوات ایل ابوالحسنی.....
۴۹	دیدار نمایندگان برنامه عمران ملل متحد با عشایر ایل ابوالحسنی.....
۵۰	گردهمایی جهانی زنان عشایر.....
۵۰	آموخته‌های فاطمه طالبی (زن عشایر ایل ابوالحسنی) پس از شرکت در گردهمایی جهانی زنان عشایر.....
۵۱	تعیین محدوده قلمرو ایل ابوالحسنی در نقشه.....
۵۱	بازدید از جنگل قطار بنه.....
۵۲	پروژه تحقیقاتی "نقش دامداران کوچک در تغییر اقلیم و امنیت غذایی".....
ی	طرح احیاء و مدیریت قرقهای بومی (ICCAs) از طریق حفاظت از تنوع زیستی گیاهی و جانوری در قلمرو حفاظتی-
۵۴	معیشتی طایفه تکه از ایل شاهسون.....
۵۴	خلاصه طرح.....
۵۵	هدف اصلی پروژه.....
۵۵	چشم اندازهای پروژه.....
۵۵	طایفه تکه، ایل شاهسون.....
۵۶	تقویم زندگی عشایری در طایفه تکه.....
۵۷	فعالیت‌ها و دستاوردها.....
۶۶	فعالیت‌های در دست اقدام و چشم اندازهای طرح.....
ن	قرق بومی و احیاء مراتع و دستیابی به معیشت پایدار از طریق مدیریت سنتی منابع آب و کشت علوفه جایگزین در قلمرو عرفی (بیلاق، قشلاق؛ ایلراه و میان بند) تیره قورت از طایفه شش بلوکی.....
۶۷	تیره قورت، طایفه شش بلوکی، ایل قشقایی.....
۶۷	اجرای پروژه مدیریت سنتی منابع آب و کشت علوفه جایگزین در قلمرو عرفی عشایر تیره قورت.....
۶۸	هدف‌های خاص طرح:.....
مشکلاتی	که جامعه با رویکرد قرق بومی و احیاء مراتع و دستیابی به معیشت پایدار در قلمرو عرفی خود در پی رفع آن هستند:
۶۸	
۶۹	فعالیت‌های مورد نظر در چارچوب منطقی طرح به منظور دستیابی به اهداف و رفع مشکلات آن.....
۷۰	فعالیت‌ها و دستاوردهای طرح.....

قلمرو عرفی عشایر کوچنده.

مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی و محلی

قلمرو جوامع بومی و محلی

مفهوم قلمرو برای تمام جوامع بومی جهان، بخصوص عشایر کوچنده از اهمیت خاصی برخوردار است. این قلمروها، بر اساس قوانین عرفی و مدیریت سنتی آن جامعه در طول هزاران سال مدیریت و حفظ شده است. در واقع قلمروهای عشایری به عنوان «مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی و محلی»¹ اطلاق می‌شود که دارای تنوع زیستی با ارزش، خدمات اکولوژیکی، ارزش‌های فرهنگی، معنوی و زیباشناختی بوده و از تاریخچه طولانی تری نسبت به مناطق حفاظت شده توسط دولت‌ها برخوردارند.

عشایر ایران از دیرباز با شناخت پتانسیل‌ها و محدودیت‌های آب و هوایی و بوم‌شناختی عرصه‌های مرتعی در مناطق مختلف کشور، زندگی و معیشت خود را در جهت سازگاری حداکثر با شرایط محیط انطباق داده و مناسبات اجتماعی و اقتصادی خود را بر این اساس تنظیم نموده‌اند. اساس این سازگاری بر کوچ و جابجایی تدریجی از بیلاق به قشلاق و برعکس استوار بوده است. بطوریکه عشایر با گرم شدن هوا به تدریج از ارتفاعات کوه‌ها اوج گرفته و با شروع فصل سرما و برف به تدریج راه برگشت به قشلاق را در پیش می‌گرفتند. به عبارت دیگر شرایط بوم‌شناختی و اقتصادی بیلاق و قشلاق را با هم تلفیق می‌نمایند. کوچ نشینی و تغییر مداوم محیط زندگی در قلمروهای عشایری در حقیقت هنری است که عشایر در ثابت نگه داشتن عوامل محیطی و انطباق خود با این عوامل، با کمک ساده‌ترین روش‌ها و ابتکارات که نشأت گرفته از دانش بومی آنهاست، انتخاب کرده‌اند. این امر در تلاش این جامعه برای ایجاد تعادل بین اجزای اکوسیستم مرتعی و تولیدات آنها، بر پایه مدیریت صحیح منابع طبیعی نیز صادق است.

مفهوم حفاظت از طبیعت، معمولاً در قالب «مناطق حفاظت شده» تصور میشود که توسط ارگانهای دولتی مدیریت شده و مانند جزایری هستند که هرگونه فعالیت انسانی در آنها مخرب به نظر می‌آید. بر خلاف این الگو، در سراسر جهان دهها هزار منطقه حفاظت شده غیررسمی وجود دارد که توسط جوامع بومی و محلی مدیریت میشوند. در واقع، جوامع بومی و محلی نقش بسیار مهمی در حفظ طبیعت و گونه‌های مختلف در طول هزاران سال داشته‌اند که دلایل آن اقتصادی، فرهنگی، معنوی و زیبا

شناختی بوده است. این قرقها از طریق

دانش سنتی و نظامهای عرفی اداره میشوند.

روشهای بومی حفظ طبیعت و استفاده‌های

پایدار از آن، از تاریخچه طولانی بشریت

برخوردارند و بسیار قدیمی‌تر از مناطق

حفاظت شده دولتی هستند، با این حال آنها

گاهی مورد انکار قرار گرفته و از نظر

حقوقی و رسمی کمتر مورد تایید قرار

گرفته‌اند و در نتیجه تهدیدات جدی برای

ادامه حیات آنها وجود دارد.

¹ Indigenous and Community Conserved Areas

قرق های بومی و محلی

اگر چه وجود قرقهای بومی و محلی اخیراً توسط دست اندرکاران حفظ طبیعت کشف شده است، اما در حقیقت آنها از قدمتی به طول تمدن بشری برخوردارند و به جرأت میتوان گفت طی دهها هزار سال مردمان بومی و جوامع محلی وظیفه حفظ طبیعت و منابع آنها را خود با بهره گیری از دانش آبا و اجدادی و تجارب بومی به عهده داشته اند و بخوبی از عهده آن برآمده اند. اینک سیاست ها و برنامه های بین المللی به ویژه آنهایی که تحت نظر کنوانسیون بین المللی تنوع زیستی (CBD) قرار دارند، همه کشورها را تشویق میکنند تا از قرقهای بومی و محلی حمایت کنند، و آنها را به رسمیت بشناسند. قرقهای بومی، مناطق دارای ارزش های فراوان اکولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی هستند که یکی از آنها حفظ گونه های گیاهی و جانوری در معرض خطر یا اکوسیستم های مورد تهدید است. با اینکه قرقهای بومی و محلی تاریخچه بسیار طولانی تری نسبت به مناطق حفاظت شده دولتی دارند، اما معمولاً از حمایت های حقوقی، سیاسی، مالی و فنی کافی برخوردار نیستند.

قرق های بومی و محلی (مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی و محلی) را میتوان به عنوان "اکوسیستم های طبیعی و یا دستخوردۀ با حداقل اثرات مخرب انسانی" تعریف کرد که دارای تنوع زیستی با ارزش، خدمات اکولوژیکی و ارزش های فرهنگی هستند و به صورت داوطلبانه توسط مردمان بومی و یا جوامع محلی از طریق اعمال قوانین و مقررات عرفی، دانش بومی و سایر راهکارهای موثر حفظ میشوند.

تعریف از اتحادیه بین المللی حفظ طبیعت (IUCN)

در کنار حفظ تنوع زیستی، قرقهای بومی و محلی نیاز میلیونها نفر انسان را در رابطه با تامین آب، غذا، انرژی، دارو، سرپناه، علوفه، درآمد، تفرج و نیازهای معنوی برطرف میسازد. قرق های بومی و محلی به عنوان مأمّن دانش کهن بومی، موجب کاهش اثرات بلایای طبیعی شده و پشتوانه امنی را در زمان های بحران ایجاد می کنند. آنها همچنین بستر مناسبی را برای شکوفایی هویت فرهنگی جوامع بومی و محلی فراهم نموده و فرصتی را برای احقاق حقوق

عرفی و مسئولیت پذیری جوامع بومی و محلی در رابطه با آب و خاک سرزمین و منابع طبیعی از طریق حاکمیت های بومی و محلی چه در عمل و چه قانوناً ایجاد میکنند.

اغلب قر قهای بومی و محلی در پی استراتژی های دراز مدت جوامع بومی و محلی برای بقاء و حفظ معیشت شکل گرفته اند. برای مثال، قر قهای بومی و محلی ارتباط نزدیکی با چرخه تولید و ماهیت فرهنگی اقوام دارند. منافع حاصل از قرق های بومی بسیار زیاد و متنوع است: مثلاً از پتانسیل بالایی برای پاسخگویی به تغییرات آب و هوا برخوردار است. مشاهدات نشان می دهد که جوامع بومی و محلی ارزش زیادی برای تنوع زیستی خود قائل اند و یکی از نقش های اصلی قرق های بومی و محلی حفظ این تنوع در طبیعت است.

بر اساس تعاریف ذکر شده در بالا، می توان سه مشخصه را در مورد قر قهای بومی و محلی در نظر گرفت:

- جامعه بومی یا محلی معین دارای روابط نزدیک و عمیقی با حوزه مشخص (قلمرو، منطقه یا زیستگاه) دارد؛
- جامعه فوق نقش اصلی را در تصمیم گیریهای مربوط به حوزه مورد نظر دارد و میتواند در عمل یا قانوناً مقررات خود را اعمال کند؛

- تصمیم ها و تلاش های جامعه بومی یا محلی فوق نهائماً منجر به حفظ تنوع زیستی، نقش ها و منافع اکولوژیک می گردد، فارغ از آنکه انگیزه اصلی یا عمده آنها چه بوده باشد.

قر قهای بومی و محلی میتوانند شامل اکوسیستم هایی باشند که کمترین دخل و تصرف در آنها صورت گرفته (مانند جنگلهای مقدس) یا مناطقی که در قبال تهدیدها و فرصت های پیش آمده با بهره گیری از مدیریت بومی، به صورت اصلی باقی مانده یا تغییر یافته و یا احیاء شده است. قر قهای بومی میتوانند از مساحت های کم یا عرصه های وسیع برخوردار باشند و میتوانند هر رده از مناطق حفاظت شده را در برگیرند.

بر همین اساس، اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت (IUCN)، ساختاری را برای طبقه بندی مناطق حفاظت شده، طبق اهداف مدیریتی تهیه کرده است. این طبقه بندی توسط ارگانهای بین المللی (سازمان ملل، دولتها) به رسمیت شناخته شده و تبدیل به یک استاندارد جهانی برای برنامه ریزی و مدیریت مناطق حفاظت شده گردیده است، به شکلی که حتی در سطح ملی نیز در قوانین کشوری دیده میشود.

ماتریس مناطق حفاظت شده اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت (IUCN)، به تفکیک انواع تصدی گری

انواع تصدیگری	الف) تصدیگری دولتی	ب) تصدیگری مشارکتی	ج) تصدیگری خصوصی	د) تصدیگری بومی/محلی
طبقه بندی IUCN (هدف مدیریتی)	ارگان دولتی مسئول در سطح ملی استانی و محلی ارگان دولتی مسئول در سطح و ایالتی، دولتی (برای مثال به سمن ها) مدیریت واگذار شده توسط بخش مدیریت مناطق فرامرزی تصمیم گیری متشکل از گروه های مدیریت مشارکتی (بدون نهاد تصمیم گیری متشکل از گروه های ذینفع) تصمیم گیری متشکل از گروه های تصمیم گیری متشکل از گروه های زمین (به صورت غیرانتفاعی) مدیریت خصوصی توسط صاحبان (سمن، دانشگاه و...) مدیریت توسط تشکلهای غیرانتفاعی (شخصی یا خصوصی) مدیریت توسط تشکلهای انتفاعی مدیریت جوامع بومی قلمروها و مناطق حفاظت شده با محلی مناطق حفاظت شده با مدیریت جوامع			
۱- الف: پناهگاه حیات وحش (ذخیره گاه مطلق طبیعت)				
۱-ب: منطقه وحشی				
۲- پارک ملی				
۳- اثر طبیعی				
۴- منطقه مدیریت زیستگاه یا گونه				
۵- چشم انداز (منظر) حفاظت شده خشکی یا دریایی				
۶- منطقه حفاظت شده برای مدیریت منابع				

موسسه توسعه پایدار و محیط زیست و کنسرسیوم بین المللی قرق های بومی با توجه ویژه به نظامهای تصدیگری نوع «د» براساس تقسیم بندی ماتریس مصوب IUCN، بویژه در قلمروهای عرفی عشایر کوچنده به عنوان قرق های بومی و همچنین به منظور عملی کردن تعهدهای ملی و بین المللی جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون تنوع زیستی، در دستیابی به هدفهای ۲۰ گانه آئینچی (از سند استراتژی ۱۰ ساله کنوانسیون تنوع زیستی ۲۰۲۰-۲۰۱۰)، بخصوص هدف شماره ۱۱ آئینچی «مناطق حفاظت شده»، در راستای حمایت از قرق های بومی (بویژه قلمرو عرفی عشایر کوچنده) و ارتقاء و به رسمیت شناساندن این قرق ها، از هیچ تلاشی فروگذاری نکرده و هماهنگی های لازم را با سازمانهای مرتبط انجام داده است.

طرح «درک و ارتقاء قر قهاک بومی و محلی، برای حفظ و استفاده پایدار از تنوع زیستی در ایران و کشورهای دیگر»

برگزاری پنجمین کنگره جهانی پارکها در سال 2003، برنامه کارمناطق حفاظت شده (PoWPA) کنوانسیون تنوع زیستی (CBD) در سال 2004، سومین کنگره جهانی حفظ طبیعت (IUCN) در سال 2004 و اولین کنگره مناطق حفاظت شده محیط دریائی در سال 2005، موجباتی را فراهم آورد تا بررسی مجددی از قر قهای بومی در چارچوب اجرای طرح "درک و ارتقاء قر قهای بومی و محلی برای حفظ و استفاده پایدار از تنوع زیستی در ایران و کشورهای دیگر" انجام گیرد، تا به این طریق بار دیگر یکی از مؤثرترین راههای حفظ تنوع زیستی و استفاده پایدار از منابع طبیعی تقویت شود، دانش بومی مرتبط با قر قهای بومی احیاء شود و تلاش لازم در اثرگذاری بر سیاست های حمایتی مرتبط با این قر قها انجام گیرد.

لذا با توجه به این موضوع، کمیسیون سیاست های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی اتحادیه بین المللی حفظ طبیعت (IUCN-CEESP) و سازمان میزبان آن CENESTA بر آن شدند تا با پشتیبانی و حمایت چند سازمان بین المللی اقدام به شناخت عمیق تری از پدیده قرق های بومی و محلی بنمایند. در این راستا سازمان توسعه بین المللی سوئد (SIDA) طرحی را از طریق IUCN به کمیسیون CEESP و سنسنا اهدا نمود و سازمان همکاری های فنی آلمان (CTZ) و برنامه کمکهای کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی - برنامه عمران ملل متحد (UNDP/GEF/SGP) هر یک طرحی را با همکاری CENESTA به نتیجه رساندند. حاصل این سه طرح اجرای مطالعات و شناخت قرقهای بومی در اکثر مناطق جهان بود. طرح SGP در چهار منطقه جهان (اقیانوسیه، آمریکای جنوبی، آفریقای شمالی و آسیای غربی) به اجرا درآمد و بخشی از آن نیز در ایران قرقهای بومی و عشایری را پوشش داد.

برنامه کمک های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی، حمایت های مالی خود را در طرح حاضر برای دستیابی به نتایج زیر تخصیص داده است:

تولید دانش و اطلاعات در مورد قر قهای بومی و ارائه توصیه های سیاستی با هدف اثرگذاری در سیاست های ملی و بین المللی در به رسمیت شناختن و حمایت از قر قهای بومی؛

تقویت نهادی و سازمانی از طریق برگزاری کارگاههای مرتبط با موضوع جوامع بومی و محلی، و تقویت نظامهای عرفی مرتبط با مدیریت قر قهای بومی؛

تقویت همکاری بین گروههای ذینفع (دولتی، دانشگاهی، سازمانهای مردم نهاد) با گروههای ذیحق بومی و محلی.

گسترش تفکر قرق‌های بومی در ایران

وجود میلیون‌ها نفر عشایر کوچرو دامدار در سرتاسر دنیا بخصوص در مناطق خشک و نیمه خشک و مواجه شدن آنها با تخریب منابع طبیعی واقع در قلمروهای عرفی آنها به ویژه مراتع، اهمیت جهانی توجه به این امر مهم، یعنی حفاظت بومی از منابع طبیعی واقع در این اکوسیستم‌ها را با تکیه بر دانش بومی و ابتکارات محلی روشن می‌سازد. بدیهی است مشکلات ناشی از تخریب منابع طبیعی و اثرات سوء آن به ویژه در مراتع، دامن‌گیر جوامع کوچرو کشور ایران با جمعیتی بالغ بر یک و نیم میلیون نفر در قالب ۷۰۰ ایل نیز شده است.

مرور سیاست‌ها و قوانین تاثیرگذار ملی ایران بر مدیریت منابع طبیعی، نشان می‌دهد که در طی ۵۰ سال اخیر وضعیت منابع طبیعی کشور و سایر سیاستهای اثرگذار اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی در اثر اجرای سیاست‌های نادرست، دستخوش تغییرات نابسامان متعددی شده است. آنچه آشکار است، نتیجه اجرای این قوانین و سیاست‌ها و تغییرات اقلیم در سال‌های اخیر، منجر به افزایش تخریب منابع طبیعی «جنگل، مرتع، خاک، آب» و از بین رفتن تنوع زیستی گیاهی و جانوری، خشکسالی و بیابانزائی و در نتیجه ناپایداری معیشت جوامع بومی و محلی شده است. بکارگیری استراتژی‌های مناسب مبتکرانه و خلاق بومی، ایده‌ای است که در راستای مقابله با تخریب هر چه بیشتر

منابع طبیعی در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است و اهمیت آن در سطوح مختلف مدیریتی نیز کاملاً واضح و آشکار است. در سال‌های اخیر، پس از تلاش‌های ملی و بین‌المللی برای به رسمیت شناختن قرق‌های بومی و حقوق جوامع بومی و محلی و همچنین تشکیل صندوق‌های معیشت پایدار عشایر و اتحادیه‌های عشایری، تدوین و اجرای پروژه‌های حفاظتی و معیشتی با محوریت قرق‌های بومی، نتایج امیدوارکننده‌ای را به ارمغان آورد. در راستای این تلاش‌ها، برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی (UNDP/GEF/SGP) در پنجمین دوره چهار ساله خود، با تاکید بر قرق‌های بومی، مصمم گردید که بخش قابل توجهی از منابع خود را به پروژه‌هایی اختصاص دهد که تقویت قرق‌های بومی عشایری و مدیریت پایدار منابع طبیعی را بر مبنای دانش بومی و مدیریت عرفی آنها به دنبال داشته باشد. در ایران نیز برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی (UNDP/GEF/SGP) با همکاری موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (CENESTA) به عنوان مرجع ملی کنسرسیوم قرق‌های بومی در منطقه و سایر سازمان‌های مردم‌نهاد و همچنین حمایت سازمان‌های دولتی، ایده قرق‌های بومی را در قالب پروژه‌های مرتبط ملی گسترش داد.

جدول شماره ۱ :

مشخصات طرح‌های مرتبط با مدیریت قلمروهای عشایری (قرق‌های بومی). مورد حمایت و پشتیبانی

برنامه‌ک‌های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی

ردیف	نام پروژه	شماره پروژه	هدف کلی طرح
۱	احیاء قرق‌های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در دشت لاله‌های واژگون-بخشی از قلمرو حفاظتی- معیشتی طایفه حوله و قلمرو طایفه فرخوند از ایل بختیاری	IRA/SGP/OP4/RAF/Y3/09/09A(133A)	دستیابی به مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی (قرق‌های بومی) از طریق همگردانی منابع طبیعی (مدیریت مشارکتی منابع طبیعی) در قلمروهای عشایر کوچنده؛
۲	دستیابی به معیشت پایدار در قلمرو عرفی عشایر کوچنده: برنامه‌ریزی و اجرای مشارکتی اکوتوریسم جامعه بنیاد با تاکید بر گسترش قرق‌های بومی در قلمرو عرفی عشایر کوچنده تیره هبیت‌لو از طایفه شش‌بلوکی ایل قشقایی	IRA/SGP/OP5/STAR T/MF/12/23 (162)	دستیابی به معیشت پایدار از طریق توسعه «اکوتوریسم جامعه بنیاد» با تاکید بر گسترش قرق‌های بومی در قلمرو عشایر کوچنده
۳	دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق کاهش اثرات تغییرات آب و هوا، خشکسالی و ارتقاء وضع معیشتی عشایر کوچرو طایفه چوداری	IR/SGP/OP4/RAF/Y3/10/10A/(134A)	دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق کاهش اثرات خشکسالی و ارتقاء وضع معیشتی جوامع بومی و محلی
۴	حفاظت از تالاب چهارتنگ کوشک‌زر به سوی یک منطقه حفاظت‌شده توسط جوامع بومی و محلی	IRA_G52_2004-041(IRA98G52)	۱. توانمندسازی جوامع مرتبط با تالاب کوشک زر، درباره استفاده منطقی و حفاظت از تالاب و در نتیجه فراهم آمدن زمینه‌های به رسمیت شناخته شدن آن به عنوان یک «منطقه حفاظت شده جامعه محلی» (از طریق افزایش آگاهی، بهبود رفتار، توافق‌های داخلی خاص). ۲. آگاهسازی نهادهای دولتی مربوط به تالاب کوشک زر نسبت به سودمندی و امکان شناخته شدن آن به عنوان «منطقه حفاظت شده جامعه محلی» بطوریکه حفاظت از تالاب را به جوامع مربوط محول نمایند.
۵	مدیریت و قرق‌بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی- مقابله با تغییرات آب و هوا، مدیریت مراتع و احیاء کشاورزی از طریق چرخه عبور از خشکسالی	IR/SGP/OP4/RAF/Y2/09/15(124)	دستیابی به مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی از طریق احیاء دانش بومی و گسترش ابتکارات محلی جهت کاهش اثرات خشکسالی؛
۶	احیاء و مدیریت قرق‌های بومی از طریق حفاظت از تنوع زیستی و جانوری در قلمرو حفاظتی- معیشتی طایفه تکه از ایل شاهسون	IRA/SGP/OP5/STAR /BD/12/25 (164)	حفاظت و احیاء قرق‌های بومی و تامین معیشت پایدار در قلمرو عرفی عشایر کوچنده
۷	احیاء و قرق بومی مراتع از طریق لایروبی قنوات و ذخیره نزولات آسمانی در قلمرو عرفی تیره قورت از طایفه شش‌بلوکی	IRA/SGP/OP5/STAR /LD/12/24(163)	قرق بومی و احیاء منابع طبیعی (مراتع و منابع آب) در قلمرو عرفی عشایر کوچنده

پروژه های حفاظتی و معیشتی با محوریت قرق های بومی و حمایت برنامه کمک های کوچک
تسهیلات محیط زیست جهانی (UNDP/GEF/SGP)

الف طرح احیای قرق های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در دشت لاله های واژگون در

بخشی از قلمرو حفاظتی - معیشتی عشایر کوچنده ایل بختیاری

مکان اجرای طرح:

قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل بختیاری - مورد ویژه «منطقه بازفت، لید بالا، قلمرو میان بند طایفه فرخوند
زمینه کاری تنوع زیستی: احیاء اکوسیستم های خشک و نیمه خشک

خلاصه ای از نتایج و روند اجرای طرح «احیای قرق های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در قلمرو حفاظتی - معیشتی عشایر کوچنده ایل بختیاری»

به جرات میتوان گفت طرح «احیای قرق های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در قلمرو حفاظتی معیشتی عشایر کوچنده ایل بختیاری» با وجود چالشهای متعدد، نتایج و درسهای آموخته قابل تأملی در ارتقاء، احیاء و گسترش قرق های بومی دارد که انعکاس این نتایج و درسهای آموخته از اهمیت خاصی در اجرای هر چه موفق تر طرح های قرق بومی در دیگر ایلات و طوایف کوچرو برخوردار است.

طرح مذکور فعالیت های متعددی را در زمینه همبستگی ایلی، حل اختلاف، توانمند سازی، ارتقاء قدرت تحلیل چالش ها در بین سطوح مختلف ایلی، بارزتر کردن نقش اجتماعی زنان عشایر، ارتقاء و گسترش قرق های بومی در قلمرو عرفی عشایر کوچرو و تعامل با گروههای بیرونی (دولتی و غیردولتی) داشته است.

فعالیت ها و دستاوردها

انسجام اجتماعی و همبستگی ایلی

در پی متشکل شدن شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو طایفه حموله از ایل بختیاری، به همت اعضای شورای این طایفه نشست مشورتی ریش سفیدان و بزرگان دو شاخه هفت لنگ و چهارلنگ ایل بختیاری در سال ۱۳۸۸ تشکیل شد. نتیجه این نشست مشورتی اجماع جهت تشکیل و ثبت «شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو ایل بختیاری»، با شماره ۲۴۸۸۷ و شناسه ملی ۱۰۱۰۴۰۸۸۶۹۶ بود. هدف از تاسیس این شورا طبق اساسنامه، حفظ و پایداری تنوع

زیستی در قلمروهای عرفی عشایر کوچنده ایل و تامین معیشت پایدار این جامعه به منظور تقویت بنیه اقتصادی و مالی، اجتماعی و فرهنگی عشایر است. با ثبت شورای ایل و فعال شدن آن در بین عشایر ایل بختیاری، تهیه و تدوین مشارکتی طرح «احیای قرق‌های بومی (ICCAs) و مدیریت عرفی منابع طبیعی در دشت لاله‌های واژگون- بخشی از قلمرو حفاظتی- معیشتی طایفه حموله (ایل بختیاری)» به همت شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو طایفه حموله عملی شد. علیرغم تلاشهای بسیار زیاد شورای طایفه حموله در اجرای این طرح، بروز اختلاف بین عشایر کوچنده طایفه حموله و مدعیان مالکیت عرفی (اغلب ساکن در شهر)، باعث شد تا شورای طایفه حموله و ایل بختیاری با درایت بیشتری در مورد اجرای این بخش از طرح وارد عمل شود و در رفع چالشهای موجود اقدام نماید. به عبارتی کوشش در حل اختلاف‌های مربوط به اجرای قرق بومی در دشت لاله‌های واژگون نقطه آغازی بود برای انسجام اجتماعی هر چه بیشتر میان طوایف مختلف ایل، جلب اعتماد بیشتر و حرکت خودجوش نمایندگان شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو ایل بختیاری در اطلاع‌رسانی و مشروعیت بخشیدن به اقدام‌های انجام گرفته توسط شورا. این کوشش‌ها از یک سو باعث نزدیک شدن سطوح مختلف ایلی به همدیگر (همبستگی ایلی) و از دیگر سو تشکیل کمیسیون فرهنگی و اجتماعی و عضوگیری از نمایندگان فعال و ریش سفیدان طوایف مختلف ایل، استادان و

دانشگاهیان و همچنین جوانان

تحصیلکرده ایل و صدور کارت عضویت

برای آنان شد.

همبستگی ایلی و تشریک مساعی بزرگان

و ریش سفیدان ایل در دوره‌های زمانی

متعدد و به فراخور نیاز در قلمرو قشلاقی

و یا بیلاقی ایل تشکیل میگردد. آخرین

گردهمایی شورای معیشت پایدار عشایر

کوچرو ایل بختیاری در دی ماه ۱۳۹۱، در

شهرستان لالی برگزار شد. در پی این

نشست ضمن اطلاع رسانی در مورد

فعالیت‌های شورای ایل در سطوح مختلف،

قرار شد تا طوایف علاقمند به فعالیت در

حوزه قرق‌های بومی به تشکیل شوراهای

معیشت پایدار طوایف خود اقدام نمایند و

به صورت منسجم

تری فعالیت‌های مورد نظرشان را در

حفظ و مدیریت منابع طبیعی قلمروهای

خود دنبال کنند.

بخشی از اعلام رسمی قرق بومی طایفه فرخوند

ما عشایر کوچرو طایفه فرخوند، از باب محمود صالح، شاخه چهارلنگ ایل بختیاری، اعلام می‌کنیم کل قلمرو (بیلاق، میان‌بندها، ایلراه و قشلاق) طایفه فرخوند در طول تاریخ چند هزار ساله ایل بختیاری توسط طایفه و ایل به صورت یک قرق بومی عام بشمار می‌آمده که حق دسترسی و استفاده از منابع آن تابع شرایط ویژه با قوانین عرفی و سرپیچی از آن باعث عقوبت ایلی بوده است. با توجه به اینکه بخش‌هایی از این قلمرو در طی یکی دو دهه اخیر در معرض تهدید عوامل بیرونی و فشارهای اقتصادی فراتر از ایل قرار گرفته است. به همین دلیل شورای معیشت پایدار طایفه فرخوند (متشکل از رهبران مقبول اجزاء طایفه)، تصمیم گرفته است تا با بسیج امکانات درونی طایفه و کمک‌های بیرونی (منجمله «طرح احیای قرق‌های بومی (ICCAs)» و مدیریت عرفی منابع طبیعی در دشت لاله‌های واژگون» با حمایت UNDP/GEF/SGP، تشکیلات منابع طبیعی دولت، سازمان حفظ محیط‌زیست و مؤسسه توسعه پایدار و محیط‌زیست (CENESTA) و کنسرسیوم قرق‌های بومی (ICCA Consortium) و مؤسسه بین‌المللی محیط‌زیست و توسعه (IIED)، به احیاء بخش‌های تضعیف شده بپردازد. لذا در راستای دستیابی به هدف‌های مذکور و تقویت و احیای «زیرقرق» بومی ۵۰۰ هکتار از قلمرو میان‌بند و بیلاقی این طایفه در منطقه لبد بالا، و به طور خاص ۱۵۰ هکتار در منطقه لای‌گل (دره‌گل) از همین قلمرو، اعلام موافقت می‌نمائیم تا کل قلمرو طایفه فرخوند و منجمله این

احیای قرق‌های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در قلمرو میان بند طایفه فرخوند از ایل

بختیاری، منطقه بازفت، لبد بالا

تشکیل شورای حل اختلاف و تلاشهای بی وقفه شورای ایل بختیاری و موسسه توسعه پایدار و محیط زیست برای اجرای طرح قرق بومی در دشت لاله های واژگون موجب افزایش انگیزه و افزایش حساسیت دیگر طوایف ایل در امر قرق های بومی شد. لذا با توجه به حل نشدن اختلاف میان مالکان عرفی طایفه حموله در اجرای طرح، شورای ایل تصمیم گرفت، منطقه مورد عمل طرح را به یکی دیگر از دشتهای لاله واژگون و گونه های وابسته به آن، به مساحت تقریبی ۱۵۰ هکتار، که در منطقه بازفت، لبد بالا در قلمرو طایفه فرخوند بود و معارضی نیز نداشت، انتقال دهد. این تصمیم در نشست ارزیابی میان دوره ای طرح به دفتر کمکهای کوچک تسهیلات جهانی محیط زیست (UNDP/GEF/SGP) ارائه و مورد توافق قرار گرفت.

طایفه فرخوند از سه سال پیش با ابتکار عمل و طی یک سری اقدامات خودجوش، طرحی را تحت عنوان «حفاظت و احیاء انواع گیاهان کمیاب در منطقه لبدبالا توسط جوامع محلی» تهیه کرده و با تکیه بر دانش بومی جامعه و با ساز و کارهای محلی (استخدام قرق بان محلی، کاهش تعداد دام در مرتع، قرق مناطق تخریب شده، بذرپاشی و...) فعالیت‌هایی را انجام داده بود. بنابراین با توجه به وجود سه مشخصه اصلی طایفه بردارد

قرق‌های بومی در این منطقه (رابطه نزدیک این جوامع با این قلمروها به دلایل فرهنگی و معیشتی، داشتن قدرت تصمیم‌گیری و اجرای آن تصمیمات در آن قلمرو و حفاظت داوطلبانه از قلمرو عرفی) و جلب نظر حامیان طرح، گامهای محکم تری در بحث مربوط به ارتقاء و گسترش قرق بومی و واگذاری مدیریت و تصدی‌گری منابع طبیعی به تشکل‌های بومی و محلی در طرح صورت گرفت. قرق بومی لبد بالا با اعلام رسمی طایفه فرخوند به شورای ایل مورد تأیید قرار گرفت و فعالیت‌های پیش روی آن با قوت بیشتری با سازمانهای ذیربط دولتی همچون سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و یگان انتظامی پی گرفته شد.

مدیریت اقتصادی قرق بومی در قلمرو میان بند طایفه فرخوند توسط این طایفه بررسی شده و قرار است بخشی از فوائد اقتصادی آن طبق توافق شورای ایل و شورای طایفه فرخوند به صندوق شورای ایل تعلق گیرد. در حال حاضر طایفه فرخوند در نظر دارد تا قرق بومی خود را به قلمرو بیلاقی و قشلاقی طایفه گسترش دهد و بدین ترتیب قدم‌های موثرتری در حفاظت و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی و دستیابی به معیشت پایدار عشایر کوچرو ایل

توجه به نقش اجتماعی زنان و راه اندازی طرح های کوچک درآمدزا

استمرار توجه به نقش اجتماعی زن در شورای ایل بختیاری از دیگر تلاشهایی بود که منجر به دو اقدام در بین طوایف مختلف ایل شد:

– راه اندازی فعالیتهای اقتصادی زنان ایل با اعطای اعتبارات خرد و راه اندازی طرح های کوچک درآمدزا در

بین زنان عشایر طایفه آرپناهی: این اقدام در مرحله اول با تمرکز بر احیاء صنایع دستی ایللی همچون قالی، چوقا، شیردنگ، سجاده و... با شرکت فعال ۱۲ نفر از زنان عشایر طایفه آرپناهی، از باب بابادی، شاخه هفت لنگ ایل بختیاری شروع شده در سال پاییز ۱۳۹۰ آغاز شد. قرار است با برگشت اولین سری وام های دریافت شده به اضافه درصد مورد توافقی از سود حاصل از محل اجرای طرح ها و تزریق سرمایه مجدد از سوی زنان، شورای ایل و منابع بیرونی، دور جدید طرح های کوچک درآمدزا با تمرکز بیشتری در دستیابی به معیشت پایدار و احیاء قرق های بومی و برجسته کردن نقش زنان در این امر اجرا گردد.

- عضویت زنان عشایر طایفه آرپناهی و دیگر طوایف در شورای معیشت پایدار ایل بختیاری: با فعال شدن زنان عشایر طایفه آرپناهی در طرح های کوچک درآمدزا در صنایع دستی ایللی و آشنایی بیشتر آنان با هدف ها و فعالیت های شورای ایل، باعث شد تا اعضای شورای ایل با انگیزه بیشتری در موضوع مشارکت زنان عشایر کوشش کنند. بنابراین با در نظر گرفتن حساسیت های اجتماعی و فرهنگی، زنان عشایر کوچرو تعدادی از طوایف ایل بختیاری، عضو شورای معیشت پایدار ایل شدند و کارت عضویت برای آنان صادر شد.

تعامل شورای ایل بختیاری با سازمانهای ذیربط دولتی در احیاء قرق های بومی

احیاء قرق های بومی و مدیریت عرفی منابع طبیعی در قلمرو طایفه فرخوند، ضرورت ارتباط و تعامل و همسویی هر چه بیشتر گروه های ذینفع و ذیحق در طرح را ایجاب کرد. برگزاری جلسات و نشست های متعدد با مسئولان و مقامات محلی، استانی و ملی ذیربط بخصوص با سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور و ادارات ذیربط استانی و محلی از جمله فعالیتهایی است که در همین راستا انجام گرفته است. حاصل این تلاش ها جلب نظر مسئولان ذیربط دولتی، پشتیبانی فنی و معنوی و مشارکت مالی غیرنقدی این سازمانها در هر چه پایدارتر کردن طرح قرق بومی بوده است. ضمن اینکه تاثیرهای مثبت و قابل توجهی در تغییر نگرش مسئولان امر و جدیت آنها در نهادینه کردن واگذاری مدیریت و تصدی گری بر منابع طبیعی توسط تشکلهای جوامع بومی و محلی و اثرگذاری بر سیاست ها و قوانین قابل مشاهده است. این امر تا بدانجا پیش رفته است که به درخواست مدیر کل دفتر امور مراتع سازمان جنگلها، نشست مشورتی مشترکی با بزرگان و ریش سفیدان عشایر ایلات بختیاری، شاهسون و قشقایی (مهمترین و پرجمعیت ترین عشایر کشور) تشکیل شده است. نتیجه این تلاشها آینده روشنی را در جهت همکاری های مشترک تشکلهای عشایری و سازمان جنگلها در حفظ و حراست و استفاده پایدار از

مراتع عشایری رقم میزند.

در کنار تلاشها و اقدام های مربوط به قرق بومی طرح؛ همواره چالش ها و موانعی نیز وجود داشته که از جمله آنها میتوان به قوانین دست و پا گیر اداری و

محدودیت سازمانهای دولتی جهت همکاری نهادهای با سازمانهای مردم نهاد و سازمانهای جوامع بومی و محلی، تعویض مدیران و مسئولان امر در سطوح مختلف استانی و ملی در دوره های کوتاه مدت، تخصیص ندادن منابع مالی کافی از بودجه های مصوب ملی برای فعالیت سازمانهای جوامع بومی و محلی در امر تصدی گری و مدیریت منابع طبیعی و... اشاره کرد. این موانع باعث میشود، تا زمان، هزینه و انرژی بیشتری صرف جا انداختن به روزترین و کارآمدترین روشهای مشارکت جوامع بومی و محلی در مدیریت و تصدی گری منابع طبیعی، حفاظت از تنوع زیستی و اثرگذاری در جهت اصلاح سیاست ها

و قوانین ناکارآمد صرف شود، ضمن اینکه ممکن است باعث دلسردی این جوامع و سازمانهای مردم نهادی که در این جهت تلاش میکنند بشود. اما با وجود تمام این چالشها هم سازمانهای مردم نهاد (در اینجا سنستا) و هم جوامع بومی و محلی (عشایری و روستایی) با دیدگاهی خوش بینانه و مثبت صبر و بردباری را پیشه خود کرده و در ادامه راه مصمم است. چرا که تاثیر مثبت در سیاست های ناکارآمد چندین دهه قبل و تغییر نگرش در گروههای ذینفع و تغییر و تحول مثبت فقط با طی زمان، مشارکت واقعی تمام گروهها و نشان دادن نمونه های موفق اجرایی ممکن خواهد بود.

درسهای آموخته

۱. در مرحله تجدید ترکیب اعضای هیأت مدیره صندوق شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو طایفه حموله و دیگر طوایف ایل باید حساسیت بیشتری به واقعیت های اجتماعی قائل شویم، با حفظ اصل اولویت عشایر کوچنده طایفه؛
۲. در تدوین طرحهای اجرائی در میان عشایر کوچرو، میبایست تمام جوانب اجتماعی و فرهنگی جامعه در نظر گرفته شود؛
۳. وجود اختلاف بین مالکان عرفی در بیلاق طایفه حموله، نقطه آغازی بود برای انسجام اجتماعی ایل، جلب اعتماد بیشتر و حرکت خودجوش شورای ایل در اطلاع رسانی و مشروعیت بخشیدن به اقدامهای انجام گرفته توسط شورا؛
۴. کوشش شورای معیشت پایدار ایل بختیاری در رفع چالشها و همراهی گروههای حامی طرح در حل این اختلافات به روش عرفی موجب اطمینان بیشتر آنها به گروههای حامی و افزایش حس تعهد آنها در اجرای بود؛
۵. فعال شدن و قبول مسئولیت اجرای اینگونه طرحها توسط تشکلهای بومی و محلی، باعث افزایش حس تعلق آنها به سرزمین، هویت ایلی و افزایش حساسیت آنها در حفظ و استفاده پایدار از تنوع زیستی قلمرو ایلی است؛
۶. در طراحی و اجرای طرحهای عشایری، درگیر کردن سطوح بالاتر ایلی (مانند شورای معیشت پایدار ایل در مورد طرح طایفه و یا اتحادیه ملی صندوقهای عشایر در مورد طرح ایل و سازمانهای مردم نهاد خادم آنها مانند موسسه توسعه پایدار) در توانمندسازی، حل اختلافات و ارتقاء قدرت تحلیل ایل و کارآئی طرح کمک شایانی میکند؛
۷. درگیر بودن سطوح بالاتر تشکلهای بومی عشایری باعث میشود که به مسائل بصورت درازمدت تر و چند جانبه تر نگریسته شود. مثلا شورای معیشت پایدار ایل تصمیم گرفت تا اجرای طرح را به مکان مساعدتری انتقال دهد و در درازمدت باعث شود تجربه آموخته های طرح به مناطق دیگر (منجمله به مکان اول طرح) تسری

یابد؛

۸. پیش بینی همه چالشها و راه حلها در ابتدا ممکن نیست، اما مطلع بودن سطوح مختلف ایلی و دیگر گروههای درگیر در طرح از چالشها و اختلافات موجود، انعطاف بیشتری را در رفع چالشها و موانع موجب میشود؛
۹. پشتیبانی و حمایت گروههای بیرونی و وجود منابع مالی در تشکلهای بومی و محلی؛ باعث میشود تا اعضا این تشکلهای در بسیج سرمایه اجتماعی ایل موفق عمل نمایند، تشکیل کمیسیون فرهنگی - اجتماعی و عضوگیری از طوایف مختلف ایل و صدور کارت عضویت از جمله این موفقیتها در این طرح است؛
۱۰. ارتقاء نقش بارز زنان عشایر در زندگی ایلی (کوچ، دام، صنایع دستی، نقش مادری و...) از طریق تسهیلگری اعضاء شورای ایل و طایفه در ایل بختیاری ممکن شد؛ (عضویت زنان در شورای ایل و راه اندازی اعتبارات خرد)؛
۱۱. عواقب سیاستهای قبلی دولت (مانند دولتی کردن اراضی و منابع طبیعی) هنوز مبتلا به جامعه عشایری (و روستائی) است و نیازمند توجه بیشتری توسط گروههای ذینفع و انجام کار حقوقی بیشتری است؛
۱۲. جامعه عشایری با مشاهده نتایج مثبت و قابل لمس ناشی از اجرای طرح قرق بومی، انگیزه بیشتری جهت ارائه ساز و کارهای بومی و مناسب در جلوگیری از تخریب سرزمین نشان میدهند؛ (مثلاً ابطال ۱۰ پروانه چرا در ۵۰۰ هکتار قرق بومی طایفه فرخوند با رضایت بهره برداران)؛
۱۳. حمایت و پشتیبانی گروههای بیرونی (دولتی و غیردولتی)، حتی با اختصاص منابع هر چند اندک در قرق بومی و واگذاری مدیریت و تصدی گری قرقها به تشکلهای بومی و محلی و به رسمیت شناختن «قرقهای بومی» به عنوان یکی از انواع اصلی مناطق حفاظت شده در کشور، الگوبرداری از قرقهای بومی را در بسیاری از عرصه های منابع طبیعی کشور امکان پذیر و حفاظت و استفاده پایدار از این منابع را تقویت و تثبیت خواهد کرد. کما اینکه در سال ۱۳۸۰ اولین تعامل و همراهی سازمان حفاظت محیط زیست، دفتر برنامه کمک های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی (UNDP/GEG/SGP) در به رسمیت شناختن تالاب کوشک زر (در قلمرو بیلاقی طایفه شش بلوکی در دشت نمدان شهرستان اقلید) نمونه ای بود تا دیگر حرکت های مرتبط با قرق بومی با قوت بیشتری توسط جامعه عشایری صورت گیرد.

فعالیت‌ها در دست اقدام

۱. تمرکز بر گسترش قرق های بومی در دیگر مناطق قلمرو عرفی طایفه فرخوند (بیلاق و قشلاق) و تهیه طرح مرتبط با آن قرق ها؛
۲. تهیه نقشه قلمرو و قرق بومی ایل بختیاری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی مشارکتی؛
۳. دستیابی به معیشت پایدار عشایر از طریق گسترش قرق های بومی عشایری، حفاظت، ترمیم و استفاده پایدار از منابع طبیعی؛
۴. اجرای دور دوم اعتبارات خرد در بین زنان عشایر ایل بختیاری با تمرکز بیشتری در دستیابی به معیشت پایدار و احیاء قرق های بومی و برجسته کردن نقش زنان در این امر.

ب طرح «دستیابی به معیشت پایدار در قلمرو عرفی عشایر کوچنده: برنامه‌ریزی و اجرای

مشارکتی اکوتوریسم جامعه بنیاد با تاکید بر گسترش قرق‌های بومی (ICCAs) در قلمرو
عرفی عشایر کوچنده تیره هیبت‌لو از طایفه شش بلوکی، ایل قشقایی»

توسط تشکل معیشت پایدار عشایر کوچرو تیره هیبت‌لو با تسهیلگری موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) و پشتیبانی **UNDP/GEF/SGP** اجرا و با تکیه بر دانش بومی، مدیریت عرفی منابع طبیعی، استفاده از پتانسیل‌ها و منابع موجود در منطقه و ایجاد طرح‌های درآمدزا با مشارکت و مدیریت مردم بومی بر این عرصه‌ها، خواهد کوشید تا ضمن کاهش فشار بر مراتع، کاهش مهاجرت عشایر به شهرها، دستیابی به معیشت‌های جایگزین در جوامع بومی، حفاظت، شناساندن فرهنگ و آداب و رسوم زندگی کوچندگی و ارتباط آن با حفظ طبیعت، گامی موثر در جهت ارتقاء مفهوم قرق‌های بومی در کشور (به عنوان نوع جدیدی از مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی و محلی) و همچنین مدیریت و استفاده پایدار از منابع طبیعی واقع در قلمروهای عشایری بردارد.

چکیده طرح

قلمرو عشایر کوچرو تیره هیبت‌لو از طایفه شش‌بلوکی ایل قشقایی به دلیل وجود جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی مرتبط با شیوه زندگی عشایری برای اجرای طرح اکوتوریسم مورد توجه خاص قرار دارد. تنوع زیستی واقع در این قلمروها و سبک زندگی مبتنی بر کوچ عشایر، از دیرباز مورد توجه گردشگران و علاقمندان به حفظ طبیعت بوده است، ولی تا به حال به دلیل بی‌توجهی به ارزش منحصر به فرد این مناطق و نبود تشکیلات منسجم بومی و محلی در این قلمروها، بهره‌برداری مناسبی از آن نشده است. و این در حالیست که بسیاری از آداب و رسوم آنها به دلایل مختلف در حال تضعیف شدن یا از بین رفتن است.

در طرح حاضر، وجود تشکل بومی «سندوق شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو تیره هیبت لو» و آمادگی آنها برای اجرای طرح نمونه «اکوتوریسم جامعه بنیاد»، با تاکید بر گسترش و احیاء قرق‌های بومی این تیره، فرصت مناسبی است که بتواند پتانسیل جوامع بومی ذیحق در حفاظت از منابع طبیعی و تنوع زیستی واقع در آن قلمرو و تاثیر آن در ارتقاء وضع معیشتی جامعه را به نمایش بگذارد. بدیهی است بسط موفقیت‌های این الگو بخصوص در استفاده از دیگر معیشت‌های جایگزین در جامعه عشایری، به نحوی فشار بر منابع طبیعی را کم خواهد کرد، و در عوض اهمیت حفاظتی این منابع و تنوع زیستی واقع در آن را برجسته‌تر خواهد نمود. بنابراین اهمیت اجرای موفق چنین طرحی جایگاه آن را در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی مشخص می‌نماید. چنین طرحی، می‌تواند نمونه‌ای از یک توسعه درونزا، اشتغال‌زایی، ایجاد درآمد و توانمندشدن تعدادی از افراد جامعه در اجرای صحیح الگوی «اکوتوریسم جامعه بنیاد» در کنار توجه خاص به قرق‌های بومی و حفاظت از منابع طبیعی محیط اطراف و بالطبع افزایش میل به ماندگاری در منطقه (جلوگیری از مهاجرت)، و افزایش تعلق خاطر جوامع در حفاظت، مدیریت و استفاده پایدار از منابع طبیعی واقع در قلمروهای عشایری باشد.

زنان نیز در بخش صنایع دستی، خوراک‌های محلی، نان‌پزی، معرفی گیاهان داروئی، تولید محصولات دامی، پشم چینی و غیره در اجرای طرح همکاری و ایفای نقش می‌نمایند. ضمن اینکه سهم زنان در آموزش‌های مربوط به این طرح (راهنمای گردشگران) با مردان برابر است و در تسهیم منافع حاصل از طرح نیز، طبق اساسنامه شورای معیشت پایدار تیره هیبت لو، گروه زنان این تیره از منافع در نظر گرفته شده برخوردار خواهند بود.

از دیگر سو، اجرای الگوی «اکوتوریسم جامعه بنیاد» به دلیل کوچک مقیاس بودن، عدم نیاز به ساخت و سازهای گسترده و در نتیجه عدم نیاز به سرمایه گذاری های سنگین و نحوه مدیریت و اجرای این برنامه توسط تشکل بومی و با تکیه بر استفاده از نیروی انسانی درون جامعه، الگوی مناسبی جهت بسط در دیگر مناطق عشایری خواهد بود.

هدف کلی طرح

دستیابی به معیشت پایدار از طریق توسعه «اکوتوریسم جامعه بنیاد» با تاکید بر گسترش قرق های بومی در قلمرو عشایر کوچنده

ظرفیت های گردشگری موجود در منطقه

وجود جاذبه های طبیعی و فرهنگی در سبک خاص زندگی سنتی عشایری، تنوع زیستی منطقه و همچنین حیات وحش (کل، میش، قوچ، بز و پازن، کبک، خرس، بلدرچین، آهوبره، مرغابی، عقاب، تیهو و ...)، چشمه سارها، قنات، گیاهان دارویی همچون کاسنی با ارزش تجاری خاص، جنگل های کم پوشش، یک رشته قنات فعال، یک رشته قنات نیمه فعال، آب بند، بندهای انحراف آب، آسیاب مخروبه، رودخانه در وسط بیلاق و چمنزار حوالی رودخانه با طبیعت زیبای آن در قلمرو بیلاقی و جنگل های کنار، بنه، کل خنگ، بادام کوهی و دسترسی به جاده آسفالت و جاده های خاکی تا محل استقرار خانوارهای عشایری در قلمرو قشلاقی از جمله جاذبه های طبیعی موجود در قلمرو عرفی عشایر این تیره می باشد.

لازم به ذکر است که فعالیت زنان و ایفای نقش و همکاری آنان در اجرای طرح «اکوتوریسم جامعه بنیاد»، در بخش صنایع دستی (قالی بافی و جاجیم بافی و...)، خوراک‌های محلی، نان‌پزی، معرفی گیاهان داروئی، تولید محصولات دامی، پشم‌چینی و... از دیگر موارد قابل ذکر و جاذبه‌های ارزشمند این طرح می باشد.

موارد زیر از سایر جاذبه‌های گردشگری این منطقه به شمار می روند:

- آداب و رسوم عرفی و سنتی در زندگی کوچ نشینی عشایری
- سیاه چادرهای عشایری در بیلاق و قشلاق
- قلمرو عرفی عشایر و جاذبه‌های طبیعی آن در دامنه‌های زاگرس
- سیستم‌های قرق بومی و مدیریت سنتی مراتع
- موسیقی محلی
- غذاهای سنتی تهیه شده از تولیدات عشایری
- مدارس عشایری
- چراک دام در مراتع و محل نگهداری آنها در آغل
- افسانه‌های محلی
- کوچ عشایر و اتراق گاه‌ها
- جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی طول مسیر

فعالیت ها و دستاوردها

۱. امکان سنجی «اکوتوریسم جامعه بنیاد» در قلمرو عرفی عشایر کوچرو تیره هیبت لو، تهیه

برنامه اقدام و فراهم سازی شرایط حقیقی و حقوقی و کسب مجوز جهت فعالیت در

«اکوتوریسم جامعه بنیاد»؛

این فعالیت جهت بررسی میدانی شرایط جامعه عشایری و امکان سنجی مقدماتی در بیلاق اقلید با حضور نمایندگان جامعه عشایری در سه مرحله صورت گرفت.

مرحله اول: بررسی لزوم اجرا طرح

مرحله دوم: انتخاب و آموزش تسهیلگر

مرحله سوم: تبادل اطلاعات

پس از آن به منظور تکمیل برنامه اقدام، فعالیت هایی به منظور ارزیابی مشارکت پذیری به صورت زیر انجام پذیرفت:

فاز اول: تعیین تمایل مردم بومی به مشارکت در توسعه گردشگری

فاز دوم: تعیین نوع مشارکت انتظار

فاز سوم: تعیین امکان پذیر سطح مشارکت

در ادامه جلسات آموزشی در تابستان و پاییز ۱۳۹۱ جهت آموزش اصول برنامه نویسی تور و تهیه برنامه سفر در محل قشلاق عشایر و همچنین سنستای چهار مرحله کشف، رویا، طراحی و تعدیل برگزار گردید.

۲. تهیه بروشور گردشگری، فهرست خدمات تور قشلاقی و راهنمای اخلاق گردشگری

بروشور گردشگری این طرح و برنامه خدمات پیش بینی شده در تورهای قشلاقی با تلاش مسئولین طرح و راهنمایی جامعه محلی، به منظور دستیابی به اهداف طرح و معرفی عشایر این منطقه، سبک زندگی آنها و معرفی پتانسیل های اکوتوریسم موجود در منطقه به دفاتر گردشگری و گردشگران، طراحی گردید. در همین راستا، یک راهنمای اخلاق گردشگری نیز برای آموزش مبانی اصولی طرح به گردشگران آماده شده است که قبل از اجرای هر تور بین آنان توزیع می گردد.

۳. غرفه صندوق معیشت پایدار تیره هیئت لو با عنوان گردشگری جامعه بنیاد در نمایشگاه

"گردشگری و میراث فرهنگی"

مقتارن با برگزاری اجلاس سران غیر متعهد ها در تهران، نمایشگاهی با عنوان "گردشگری و میراث فرهنگی" در محل برج میلاد به مدت یک هفته از تاریخ ۶ الی ۱۱ شهریورماه برپا شد که مورد استقبال و بازدید تعدادی از شرکت کنندگان اجلاس و سایر بازدیدکنندگان آزاد قرار گرفت. در این نمایشگاه به معرفی ایل قشقایی و تیره هیئت لو، نقش آنان در حفاظت از منابع طبیعی و قلمرو عرفی خود، پتانسیل های گردشگری در قلمرو این تیره، گردشگری جامعه بنیاد و صنایع دستی و لباس های سنتی قشقایی پرداخته شد. آشنایی با موسسات گردشگری، ایجاد ارتباط با مسئولین سازمان گردشگری و میراث فرهنگی کشور و مصاحبه با صدا و سیما و همچنین خبرنگار روزنامه همشهری در خصوص صندوق معیشت پایدار در تیره و نحوه ارائه خدمات گردشگری در جامعه عشایری، برخی دیگر از دستاوردهای این نمایشگاه می باشند.

۴. همایش و کارگاه یک روزه با عنوان "توسعه و برنامه ریزی گردشگری روستایی و

روستاهاک هدف گردشگری"

همایش "توسعه و برنامه ریزی گردشگری روستایی" در تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۱ به مناسبت هفته گردشگری در محل هتل المپیک تهران با حضور تعدادی از مسئولین، متخصصین و اساتید، سازمان های غیردولتی، نمایندگان جوامع بومی و محلی و آژانس های گردشگری برگزار گردید.

به مناسبت این همایش غرفه ای به موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) جهت معرفی، بسط و ارائه محصولات و بروشورهای گردشگری طرح "گردشگری جامعه بنیاد در ایل قشقایی، تیره هیبت لو" اختصاص یافت که تعدادی از مسئولین از جمله آقای دکتر جهانیان معاونت محترم گردشگری و مشاور سازمان جهانی گردشگری، آقای Christer Elfverson و بسیاری از شرکت کنندگان از آن بازدید کردند. از دستاوردهای این همایش و کارگاه یک روزه می توان به آشنایی با آژانس های مسافرتی و پیشگامان توسعه گردشگری، معرفی بیشتر طرح و تبادل نظر با شرکت کنندگان و بازدید کنندگان اشاره کرد.

۵. جشنواره ملی "صدای عشایر ایران"

جشنواره ملی صدای عشایر ایران با هدف معرفی زندگی عشایر، نمایش آیین ها و آداب و رسوم عشایر، ظرفیت ها و توانمندی آنان به آحاد مردم از تاریخ ۱۹-۱۴ بهمن ماه در محل دائمی نمایشگاه های تهران و با شرکت تعداد قابل ملاحظه ای از ایلات و عشایر از اقوام مختلف ایرانی برگزار گردید. غرفه موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) در این نمایشگاه میزبان گروهی از عشایر طایفه هیبت لو، طایفه مستقل چوداری و تعدادی از عشایر کرمانشاه بود. برپایی سیاه چادر عشایر قشقایی توسط تیره هیبت لو و عرضه محصولات بومی در این محل مورد استقبال بسیاری از بازدید کنندگان قرار گرفت. خانم لاله دارایی (مدیر دفتر SGP در ایران) و آقای مورالی (جانشین نماینده مقیم برنامه توسعه ملل متحد در ایران) نیز به عنوان حامیان این طرح از این غرفه بازدید کردند و نمایندگان عشایر تیره هیبت لو حاضر در نمایشگاه به توضیح، بحث و تبادل نظر در روند اجرای این طرح پرداختند.

در این جشنواره همچنین اقدام به ارائه و توزیع بروشورهای گردشگری در بین بازدید کنندگان و همچنین جلب توریست، معرفی صنایع دستی، لباس های محلی، موسیقی محلی و جلوه های زندگی عشایری گردید. اما پیش از همه هدف از برپایی این غرفه، معرفی عشایر کوچرو ایران به عنوان حافظان و پاسداران اصلی منابع طبیعی کشور و تاکید بر لزوم به رسمیت شناختن آنان و ترویج مفاهیم مدیریت مشارکتی منابع طبیعی با حضور ذینفعان اصلی یا همان جوامع بومی و محلی بود.

۶. تهیه نقشه مشارکتی از قلمرو عرفی عشایر کوچنده تیره هیبت لو بر روی سیستم

اطلاعات جغرافیایی (PGIS)

سوی جامعه اطلاعات مربوط به قلمرو عشایری شامل بیلاق، قشلاق و ایلراه، به صورت مشارکتی و با دقت بالا بر روی سیستم اطلاعات جغرافیایی پیاده گردید. پس از آن اطلاعات و مختصات جغرافیایی بدست آمده به نرم افزار ArcGIS انتقال یافت و نتایج به صورت یک نقشه گرافیکی ترسیم گردید.

این اقدام مورد استقبال بسیار عشایر این تیره و حتی عشایر سایر جوامع قرار گرفت چنانچه تمایل خود را به عملی شدن آن در محدوده قلمرو عرفی آنها نیز اعلام کردند. از جمله محاسن این روش میتوان به دقت بالا، تشخیص آسان عوارض زمینی، هزینه پایین و عدم نیاز به انجام سفرهای متعدد به عرصه اشاره نمود.

طی این اقدام مشارکتی، محدوده قلمرو تیره هیبت لو اعم از قشلاق، بیلاق و ایلراه به عنوان یک نقشه مستند از قلمرو اجدادیشان ثبت گردید و برخی مکان ها و ایلراه های تصرف شده بر خلاف قانون نیز در آن مشخص گردید. در پایان امکان تعمیم این روش به سایر قلمروها و مقایسه آن با سایر روش های نقشه کشی مشارکتی نیز مورد ارزیابی قرار گرفت.

به منظور تهیه نقشه مشارکتی از قلمرو عرفی عشایر کوچنده تیره هیبت لو، تعدادی از تسهیلگران موسسه توسعه پایدار و محیط زیست با همراهی یک کارشناس سیستم اطلاعات جغرافیایی، آقای دکتر سیامک آقاخانی، طی سفری به محل قلمرو قشلاقی این طایفه در فیروزآباد- فراشبند، اقدام به تعیین محدوده قلمرو عرفی آنان به صورت مشارکتی نمودند.

بدین منظور نمایندگان موسسه توسعه پایدار، اعضای صندوق شورای معیشت پایدار تیره هیبت لو و تعدادی از نمایندگان سایر طوایف در یک خانه عشایری گرد هم آمدند. پس از آن خانم دکتر مینا استقامت دلایل و اهداف موسسه را از تهیه نقشه قلمروهای عشایری و ثبت آن در سیستم اطلاعات جغرافیایی بیان نموده و چشم انداز این فعالیت را در به رسمیت شناخته شدن قلمروهای عشایری توسط دولت بیان کردند. در ادامه برخی از مسائل فنی برای تعیین حدود قلمرو توسط ابزار Google earth توسط کارشناس فنی GIS به جامعه آموزش داده شد و در عرض چند ساعت و با اشتیاق باورنکردنی از

فعالیت های در دست اقدام و چشم اندازهای طرح

- برنامه بازدید از منطقه؛
- برقراری ارتباط بیشتر با آژانس های گردشگری به منظور جذب گردشگر به منطقه؛
- دعوت از مسئولین ذیربط برای بازدید از منطقه و روند پیشرفت طرح؛
- برنامه ریزی برای برگزاری کارگاه های مشارکتی به منظور تسهیل گری، توانمندسازی و جذب مشارکت ذینفعان در اجرای طرح؛
- شرکت در نمایشگاه ها و رویدادهای مرتبط ملی و بین المللی با ارائه مقالات، نوشتارها، بروشور و صنایع دستی مرتبط با منطقه طرح؛
- شرکت در جلسات درون استانی و کشوری با حضور مسئولین و نمایندگان جامعه محلی برای پیشبرد فعالیت ها و اهداف طرح؛
- تعیین گروهی از جامعه محلی برای شرکت در دوره های آموزشی و دریافت گواهینامه های مرتبط جهت کسب صلاحیت در پیشبرد روند اجرایی طرح؛
- اجرای آزمایشی اعزام گردشگر به منطقه در قالب یک گروه کوچک و تحت کنترل و ارزیابی نقاط قوت و ضعف به منظور اصلاح کمبودها و مشکلات؛
- خرید تجهیزات بیشتر و تهیه سایر مقدمات لازم برای اجرای طرح و جذب گردشگر؛
- انجام برنامه ریزی های لازم جهت توانمند سازی صندوق معیشت پایدار؛
- برنامه ریزی برای تشکیل جلسات آموزشی و توجیهی گردشگران در منطقه در کنار ارائه بروشور به منظور آشنایی با برق های بومی و نقش عشایر در حفاظت از قلمرو؛
- برگزاری کارگاه های مشارکتی برای توانمند سازی زنان عشایر در تولید صنایع دستی به عنوان تامین کننده بخشی از معیشت جامعه؛
- نظارت بر اجرای طرح؛
- برگزاری کارگاه برای به اشتراک گذاری اطلاعات و شناسایی گونه های دارویی منطقه، کشت و توسعه آنها، کاربری و چگونگی جمع آوری و بسته بندی برای فروش به گردشگران و عرضه در بازارهای محلی؛
- تهیه پروپوزال برای گنجاندن طرح پرورش و حفاظت آهو در قلمرو تیره هیبت لو (که قبلاً زیستگاه آهو بوده است) به عنوان بخشی از طرح حاضر و در صورت امکان بازدید از منطقه؛
- تهیه گزارشات، خبرنامه ها، مقالات و مستندات؛
- سایر فعالیت های غیر قابل پیش بینی و ایجاد هماهنگی بین گروه های فعال در طرح.

ج طرح دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق کاهش تغییرات آب و

هوا، خشکسالی و ارتقاء وضع معیشتی عشایر کوچرو طایفه چودارک

خلاصه طرح

استان سمنان به دلیل قرار گرفتن در جنوب البرز و ناحیه هیرکانی و عدم ارتباط اکولوژیک کامل با آن عمدتاً از بادهای جنوبی و جنوب غربی متأثر می‌گردد. به عنوان یکی از استان‌های خشک و نیمه بیابانی کشور محسوب می‌شود. این استان دارای ۳/۴ میلیون هکتار عرصه نیمه بیابانی کم پوشش و عموماً پوشیده از گونه‌های مختص شوره‌زار است.

تخریب منابع طبیعی تجدید شونده همچون مراتع و گسترش محدوده کم پوشش گیاهی عامل مضاعفی در تخریب روز افزون منابع طبیعی، محیط زیست و توسعه بیشتر شوره‌زارهای کم بازده استان شده است. منطقه رضا آباد خوار توران نیز که در جنوب شرقی شهرستان شاهرود واقع شده دارای ویژگی‌های اشاره شده فوق است. مراتع این منطقه بر اثر پیامدهای سوء ناشی از تغییرات اقلیمی، خشکسالی‌های مکرر، چرای بی‌رویه دام و بوته کنی فاقد پوشش گیاهی یا با پوشش گیاهی کم شده است.

این امر معیشت جوامع بومی و محلی ساکن در این مناطق را به شدت تحت تأثیر قرار داده و آسیب‌پذیر کرده است. با توجه به اینکه، این منطقه در معرض فرسایش شدید بادی و آبی قرار گرفته اگر مدیریت پایدار منابع طبیعی توسط جوامع مستقر در آن مناطق، بر منابع طبیعی واقع در آن اعمال نگردد، در زمان کوتاهی بخش‌های بیشتری از این عرصه‌ها از دست رفته و به شوره‌زارهای کم بازده تبدیل می‌گردد.

بنابراین اعمال مدیریت صحیح بر منابع طبیعی با مشارکت مردم محلی در این عرصه‌ها به خصوص در جهت حفظ و احیاء پوشش گیاهی از دست رفته و ارتقاء وضع معیشتی جوامع ساکن در آن منطقه با تکیه بر پتانسیل‌های موجود، اهمیت خاصی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌های محلی، ناحیه‌ای و ملی دارد و این امر جزو اولویت‌های اولیه به کارگیری مدیریت پایدار و مشارکتی منابع طبیعی، مقابله با بیابان‌زایی و احیاء منابع تجدید شونده محسوب می‌شود. اجرای این طرح توسط عشایر طایفه چوداری، در منطقه رضاآباد خوار توران، به دنبال آن است که با تکیه بر دانش بومی، مدیریت عرفی حاکم بر منابع طبیعی و استفاده از پتانسیل‌ها و منابع موجود در منطقه و سوابق گذشته آن، بتواند با بازگشت به گذشته و احیاء پایدار محیط طبیعی، گام مثبتی در جهت حفظ تنوع زیستی منطقه و کاهش فشار بر مراتع، جلوگیری از حرکت روان آبهای فصلی، جلوگیری از پیشروی بیابان‌های کم بازده و ارتقاء وضع معیشتی جامعه هدف که جزو اولویت‌های برتر در امر حفاظت از منابع طبیعی در کشور است، بردارد.

هدف کلی طرح

- دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق کاهش اثرات خشکسالی و ارتقاء وضع معیشتی جوامع بومی و محلی.

هدف‌های خاص طرح

- دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی (در مراتع و درختچه‌زارها، خاک و آب)
- ارتقاء وضع معیشتی عشایر طایفه چوداری از طریق راه‌اندازی فعالیت‌های درآمدزا؛
- توانمند شدن جوامع محلی و جلب مشارکت زنان در اجرای طرح.

ظرفیت‌های موجود در منطقه جهت ارتقاء معیشت عشایر طایفه چوداری

ذخیرگاه زیست‌کره توران به عنوان یکی از زیباترین مناطق بیابانی جهان اهمیت خاصی از نظر ملی و بین‌المللی دارد. علاوه بر این ویژگی خاص جهانی، منطقه رضا آباد دارای جاذبه‌های ارزشمند گردشگری همچون تپه‌های ماسه‌ای، کویر نوردی، وجود گله‌های شتر و شترسواری، گردشگری روستایی و عشایری به ویژه در اوایل بهار و اواخر پاییز، جنگل‌های اسکنبیل در شرق روستا و... می‌باشد. لازم به ذکر است که فعالیت زنان در تولید صنایع دستی، رضا آباد را به یکی از مراکز تولید و فروش گلیم در استان سمنان تبدیل کرده است. توجه و رونق این صنعت خود نیز در جذب گردشگر کویری در کنار سیر اشکال طبیعی کویر و سایر ویژگی‌های خاص منطقه مهم می‌نماید. از دیگر ظرفیت‌های منطقه وجود منابع آب به ویژه در منطقه چاه شیرازی و رودخانه شور می‌باشد، که مردم بومی منطقه را ترغیب به استفاده از این منابع جهت ارتقاء وضع معیشتی می‌نماید.

نمایی از تپه‌های شنی اطراف
روستای رضا آباد

نمایی از یک شتر آذین بسته شده
در طایفه چوداری

گلیم‌های بافته شده توسط زنان
عشایر طایفه چوداری

عشایر کوچرو طایفه چوداری

عشایر طایفه چوداری یا چوبداری در دوره قاجار از مناطق چوآک و زنگول آباد از توابع استان هرات افغانستان به منطقه فردوس استان خراسان مهاجرت کرده و در مناطق سه قلعه و آیسک از توابع بخش ساراین شهرستان فردوس مستقر شدند. بعدها در جستجوی چراگاه برای تعلیف گله‌های خود (علف چرانی) به مناطق یحیی آباد و شامگان در جنوب سبزوار کوچ نموده و منطقه شمالی دهستان خوار توران را به عنوان قشلاق برگزیدند. ساختار ایلی طایفه چوداری از دو شاخه‌ی هراتی و زنگویی تشکیل شده است. شاخه هراتی از ۱۲ فامیل و شاخه زنگویی از ۹ فامیل تشکیل شدند. روستای رضا آباد و مراتع اطراف آن به عنوان مراتع

قشلاقی عشایر طایفه چوداری محسوب می‌گردد. مراتع ییلاقی این طایفه در حدود ۳۵ کیلومتری این آبادی در مناطقی همچون چاه غلامرضا، چاه گل محمد، چاه شیرازی، چاه شیرین، چاه گردنه، گله چاه و دوچاهی واقع شده است. اغلب خانوارهای عشایر طایفه چوداری در فصل تابستان در این مناطق چادر می‌زنند و از مراتع آن استفاده می‌کنند. طبق آخرین سرشماری اجتماعی و اقتصادی عشایر کوچنده کشور در سال ۱۳۸۷، عشایر ییلاقی و قشلاقی طایفه مستقل چوداری ۱۲۰ با جمعیت ۵۳۶ نفر (۲۷۸ نفر مرد و ۲۵۸ نفر زن) در قالب ۱۲۰ خانوار آمارگیری شدند.

موسسه معیشت پایدار طایفه چوبدار رضا آباد

این موسسه در تاریخ ۲۵ آبان ماه ۱۳۸۸ به ثبت رسید. موضوع فعالیت این موسسه حفظ و پایداری تنوع زیستی در زیست بوم‌های عشایری و تامین معیشت پایدار جوامع کوچرو یا تداوم در کوچ به منظور پایداری اقتصادی، مالی، اجتماعی و فرهنگی به صورت چند منظوره است.

وضعیت اقتصادی و اجتماعی عشایر طایفه چوداری

آبادی رضا آباد و مراتع اطراف آن به عنوان مراتع قشلاقی عشایر طایفه چوداری است. ییلاق و قشلاق طایفه چوداری در شعاع حداکثر ۴۰ کیلومتری آبادی انجام می‌گیرد. مراتع ییلاقی این طایفه در حدود ۳۵ کیلومتری آبادی، در مناطقی همچون چاه غلامرضا، چاه گل محمد، چاه شیرازی، دوچاهی و... قرار دارد. اغلب خانوارهای عشایر طایفه چوداری در فصل تابستان در این مناطق چادر می‌زنند و از مراتع ییلاقی آن مناطق استفاده می‌کنند.

اقتصاد رضا آباد بر پایه دامداری سنتی استوار است و فعالیت‌های زراعی و باغی در آن به چشم نمی‌خورد. شغل تمام مردان عشایر طایفه چوداری دامداری است. دام عشایر طایفه چوداری شامل شتر، بچه شتر، گوسفند، بز، گاو، گوساله، دام بارکش و سواری است. بیشترین تعداد نفرات شتر در منطقه خوار توران نیز در این آبادی نگهداری می‌شود. اکثر زنان علاوه بر

خانه‌داری به فعالیت‌های صنایع دستی نیز اشتغال دارند، قالیبافی یکی از مهمترین صنایع دستی این روستا محسوب می‌شود و یکی از مراکز اصلی تولید و فروش گلیم در استان سمنان همین آبادی است. استفاده از پشم شتر و گوسفند بیشتر جهت بافت قالی و گلیم و گاهی نیز برای تولید جوراب، کلاه، دستکش و سجاده و ... مورد استفاده قرار می‌گیرد

اهمیت و جایگاه شتر در طایفه مستقل چوداری

ساله است. چوداری‌ها در نیمه دوم اردیبهشت هر سال پشم شتران را می‌چینند. کود شتر: چوداری‌ها از پشگل شتر به عنوان سوخت ممتاز کرسی در فصل زمستان و سوخت تنور برای پخت نان استفاده می‌کنند. این سوخت به دلیل دی‌اکسید کم همواره مورد توجه است. استخوان شتر: عشایر چوداری از استخوان شتر، روغن قلم تهیه می‌کنند همچنین برای تهیه و پخت حلیم نیز استفاده می‌کنند. گوشت شتر: عشایر چوداری در مراسم عروسی یا برای زائرین به ویژه حجاج شتر جوان را قربانی می‌کنند و از گوشت آن در مراسم استفاده می‌کنند. این عشایر به دلیل تقدسی که برای شتر قائل‌اند از قربانی کردن این حیوان در مراسم عزاداری خودداری می‌کنند.

در قلمرو جغرافیایی طایفه چوداری (منطقه خوار توران) استان سمنان به دلیل وجود مراتع وسیع کویری، پرورش شتر اهمیت فراوانی دارد. چوداری‌ها دومین گروه مهم شتردار بعد از طرودی‌ها در استان سمنان هستند و به طور متوسط هر خانوار این طایفه ۳۲/۸ نفر شتر دارند. مهمترین تولیدات شتر عبارت است از:

شیر شتر: هر شتر روزانه ۴ تا ۱۰ کیلوگرم شیر می‌دهد. شیر شتر حاوی ویتامین‌های A و C است. مصرف این شیر برای ساکنان کویر که سبزیجات کمتری مصرف می‌کنند بسیار ضروری است. پشم شتر: بدن شتر پوشیده از پشم بسیار نرمی است که از آن برای بافتن عبا استفاده می‌کنند. پشم شتر را از دوسالگی می‌چینند و بهترین پشم هم پشم شتر دو

فعالیت‌ها و دستاوردها

دیدار نمایندگان برنامه عمران ملل متحد با عشایر طایفه مستقل چوداری

در فروردین ماه ۱۳۸۹ خانم کانسوئلو ویدال، نمایندهٔ مقیم برنامهٔ عمران ملل متحد در جمهوری اسلامی ایران به همراه خانم لاله دارایی هماهنگ‌کنندهٔ ملی برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی، هیئت همراه، تعدادی از عشایر ایل ابوالحسنی و همکاران سازمان مردم نهاد مؤسسه توسعه پایدار و محیط‌زیست، با عشایر طایفه مستقل چوداری واقع در منطقه خوار توران (روستای رضاآباد) ملاقات کردند. زنان و مردان طایفه چوداری طبق سنت‌های دیرین خود استقبال گرمی از مهمانان به عمل آوردند. در مراسم استقبال شعرهای محلی، موسیقی، شتر تزئین شده و ساربان‌های محلی به چشم می‌خورد.

پس از مراسم استقبال، حاضران از نمایشگاه صنایع دستی که توسط زنان طایفه چودداری برپا شده بود، بازدید کردند. در این نمایشگاه محصولات متنوع و جالبی از پشم شتر و بز به چشم می‌خورد. آقای علی پارسا، مدیر عامل صندوق شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو طایفه چوداری، به نمایندگی از کل طایفه، متنی را برای جمع قرائت کردند.

سپس جلسه‌ای با حضور نمایندگان شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو طایفه چوداری، نمایندگان برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی، تعدادی از عشایر طایفه چوداری و نمایندگان مؤسسه توسعه پایدار و محیط‌زیست (سنستا) برگزار گردید.

در این نشست در خصوص توان‌ها، ظرفیت‌ها، مشکلات و چگونگی حل مشکلات موجود در قلمرو عشایر طایفه چوداری گفتگوهایی انجام گرفت. نتیجه این گفتگوهای چند جانبه با اعضای شورای طایفه و تلاش‌های پس از آن منجر به تهیه طرح «دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی از طریق کاهش اثرات تغییرات آب و هوا، خشکسالی و ارتقاء وضع معیشتی عشایر کوچرو طایفه چوداری» شد.

جلسه بررسی توانمندی‌ها و ظرفیت‌های موجود در طایفه چوداری

بازدید از نمایشگاه صنایع دستی و قرائت متن خوشامدگویی

نشست برنامه‌ریزی مشارکتی جهت شروع فعالیت جمعی در منطقه خوارتوران

این نشست در تاریخ ۶ خرداد ۱۳۸۹ تهران با حضور نمایندگان تشکلهای فعال در منطقه خوارتوران در محل سالن جلسات سازمان ملل متحد برگزار گردید.

هدف از برگزاری این نشست مشخص شدن اولویتهای محلی برای حفاظت از توران و بررسی ساز و کارهای اجرای طرحهای گروهی به منظور حفاظت از محیط زیست و اکولوژی در منطقه خوارتوران و ارائه برنامه کاری مشخص برای این امر بود.

در این نشست نمایندگان جوامع بومی و محلی فعال در منطقه (عشایر طایفه مستقل چوداری، عشایر ایل ابوالحسنی، جامعه محلی بیارجمند، زمان آباد و قلعه بالا)، نمایندگان سازمانهای مردم نهاد بوم پژوهان، طرح سرزمین و موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) و اعضای دفتر برنامه کمکهای کوچک محیط زیست جهانی سازمان ملل حضور داشتند.

تهیه پیشنهادیه طرح با عنوان "مدیریت مشارکتی برای دستیابی به معیشت پایدار و تولید فرآورده های دامی، از طریق توسعه شترداری بومی به روش نیمه بسته در روستای رضا آباد، طایفه مستقل چوداری"

طرح SGP حاضر در میانه راه به دلیل عدم امکان سنجی فنی در جنبه های مختلف آن به تعویق افتاد که از آن جمله می توان به عدم امکان ادامه پروژه احداث استخر پرورش ماهی و کاشت درختان مثمر به دلیل نادیده گرفتن شرایط اقلیمی (کمبود آب، گرمای بیش از حد، نفوذ پذیری و شوری بالای خاک) اشاره کرد. با این حال به دلیل پتانسیل های مختلف منطقه در زمینه های مختلف چون

گردشگری و توره های صحرائی، سرمایه گذاری موفق برای پرورش و نگهداری شتر بومی به عنوان تنها گونه بومی سازگار در منطقه و امکان تولید و فرآوری محصولات دامی شتر برای درآمد زایی و تامین معیشت جامعه، طرح مذکور را به سمت و سوی اصلی آن که همانا دستیابی به مدیریت پایدار منابع طبیعی و توانمند شدن جوامع محلی

می‌باشد سوق داد. در واقع در این طرح، در کنار اشتغال زنان به منظور تولید و توسعه صنایع دستی، شتر به عنوان مهم‌ترین گونه بومی منطقه، در اولویت فعالیت‌ها و حمایت‌ها قرار گرفت. بنابراین فعالیت‌ها، نشست‌ها و پی‌گیری‌های متعددی در زمینه‌های مذکور صورت پذیرفت، که از آنجمله می‌توان به تهیه طرح مشارکتی پرورش شتر با حضور مرز تحقیقات دام اشاره نمود. پیشنهادیه مذکور با هدف اصلی: توسعه شترداری بومی به منظور احیاء گونه‌های بومی شتر، توانمند سازی جوامع بومی و محلی و دستیابی به معیشت پایدار در سطح منطقه‌ای و ملی، و با کمک و همفکری نمایندگان شورای معیشت پایدار طایفه مستقل چوداری تهیه و جهت اظهار نظر به مرکز تحقیقات علوم دامی کشور ارسال گردید.

شرکت در اولین کنگره ملی شتر و ثبت تشکل ملی شترداران ایران (UNICAMEL)

تشکیل و ثبت تشکل ملی شترداران ایران و همچنین بررسی مفاد اساسنامه این تشکل برگزار شد. این اساسنامه پس از بررسی تمام نمایندگان تشکل‌های بومی و محلی، نهایی و مفاد آن با امضاء حاضرین به تصویب رسید. پس از آن اولین مجمع عمومی تشکل ملی شترداران با شرکت نمایندگان تشکل‌های عضو برگزار و نسبت به تعیین هیئت مدیره و هیئت رئیسه تشکل اقدام‌های لازم صورت گرفت.

این تشکل در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۷ تحت شماره ۱۸، با نام "کانون شترداران بومی کویرنوردان" و موضوعیت "شناساندن، ارتقاء و احیاء تمامیت اکولوژی قرق‌های بومی و محلی شامل تمام یا بخشی از قلمروهای شتر" به ثبت رسید. هدف عمده از شکل‌گیری این تشکل "ارتقاء و تثبیت نقش جوامع بومی و محلی شتردار در حفظ و استفاده پایدار از زیستگاه‌های شتر، حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی بومی شتر و دفاع از حقوق قانونی و عرفی شترداران از طریق توسعه قرق‌های بومی در کشور و همچنین ساماندهی و اصلاح قوانین موجود" عنوان شده است.

پس از اطلاع از برگزاری اولین کنگره ملی شتر در شهر مشهد در فروردین ماه ۱۳۹۱، موسسه توسعه پایدار و محیط زیست با اتکا به فعالیت‌های پیشین خود تلاش نمود تا شرایط را برای حضور موثر شترداران جوامع بومی و عشایری، به عنوان ذیحقان اصلی شتر در این کنگره فراهم آورد. بدین منظور یک کارگاه هم‌اندیشی نیز با حضور شترداران جوامع بومی و محلی از تمام نقاط کشور در محل موسسه توسعه پایدار تشکیل گردید. برای شرکت در این کنگره علمی، چهار خلاصه مقاله با عناوین شترداری و جایگاه شتر در ایل قشقایی، ایل شاهسون و طایفه چوداری و همچنین رفتارشناسی شتر، از طرف نمایندگان جوامع بومی شتردار تهیه و با همکاری موسسه به دبیرخانه همایش ارسال و مورد پذیرش واقع گردید.

در طی برگزاری اولین کنگره ملی شتر، پیرو نشست‌های مشورتی انجام گرفته در قبل، جلساتی با حضور نمایندگان تشکل‌های جوامع عشایری بومی و محلی شتردار و تسهیلگری سازمان مردم‌نهاد موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (CENESTA)، به منظور

موضوعات مورد تأکید این موسسه عبارتند از:

- شناساندن ارتقاء و احیاء تمامیت اکولوژی قرق‌های بومی و محلی شامل تمام یا بخشی از قلمروهای شتر
- ارتقاء و تثبیت نقش جوامع بومی و محلی شتردار در حفظ و استفاده پایدار از زیستگاه‌های شتر از طریق توسعه قرق‌های بومی در ایران
- حفاظت از تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی بومی شتر در جلوگیری از کاهش جمعیت و تمهیدات لازم در جهت تقویت و تکثیر نژادهای بومی شتر در کشور
- دستیابی و اجرای مدیریت مشارکتی منابع طبیعی در زیستگاه‌ها و قلمروهای شتر
- ارتقاء دانش و آگاهی جامعه در مورد نقش شتر از نظر زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و مذهبی
- دفاع از حقوق قانونی و عرفی شترداران در زیستگاه‌ها و قلمروهای مرتبط با شتر
- ساماندهی و اصلاح قوانین موجود و تعیین اولویت‌های تحقیقاتی مرتبط با شتر

د طرح حفاظت از تالاب چهارتنگ کوشکزر به سوی یک منطقه حفاظت شده

توسط جامعه محلی

دشت نمدان و دشت‌های مجاور آن از دیرباز جزء اراضی بیلاقی ایل قشقایی بوده است و تالاب چهار تنگ کوشکزر شامل اراضی غرقابی میانی دشت نمدان است که قسمت عمده آن محل تابستانه عشایر کوچرو تیره کوهی طایفه شش‌بلوکی ایل قشقایی است. این منطقه از نظر تقسیمات کشوری در حریم شهرستان اقلید از توابع استان فارس قرار دارد. پس از اصلاحات ارضی، مالکیت آنها به دولت واگذار شد و برای عشایر و استفاده کنندگان اراضی منطقه، مجوز بهره‌برداری و چرای احشام از سوی سازمان‌های ذیربط صادر گردیده است. به طور کلی مالکیت اراضی دشت نمدان از لحاظ عرفی در اختیار تیره‌ها و اوباهای مختلف عشایر منطقه و عمدتاً عشایر طایفه شش بیلی می‌باشد. ولی در دهه‌های

اخیر با اجرای سیاست‌های جدید، بخشی از این عرصه‌های طبیعی در اختیار روستاییان و عشایر منطقه قرار گرفته و تبدیل به اراضی با کاربری کشاورزی شده است. کشت محصولات در این اراضی همچنین نه تنها جایگزین تنوع گیاهان مرتعی و در پی آن کاهش تنوع زیستی جانوری شده است بلکه به دلیل استفاده از سموم و کودهای شیمیایی به طور مستقیم به زیست بوم تالابی و مرتعی منطقه نیز آسیب رسانده است. از طرفی تامین آب این اراضی مستلزم حفر چاه‌های عمیق در منطقه و پمپاژ آب تالاب به اراضی زیر کشت بود. این امر از طرفی باعث پایین رفتن سطح آب‌های زیرزمینی شده و از طرف دیگر چاه‌های نزدیک به تالاب و پمپ‌های متصل به

تالاب بطور مستقیم در حال برداشت آب تالاب بودند.

وقوع تغییرات فوق در منطقه نگرانی‌هایی را در بین ساکنان، صندوق معیشت پایدار تیره کوهی و همچنین بازدیدکنندگان آن ایجاد کرد. بطوریکه صندوق معیشت پایدار تیره کوهی پس از کسب

اطلاع از برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی برنامه عمران ملل متحد (UNDP/GEF/SGP) اجرای طرح حفاظت از تالاب کوشک‌زر را به عنوان تالابی با جاذبه‌های طبیعی و در خطر نابودی با همکاری موسسه «توسعه پایدار و محیط زیست» به این دفتر پیشنهاد داد.

فعالیت‌ها و دستاوردها

۱. بررسی وضعیت تالاب از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و طبیعی و تهیه شناسنامه تالاب

در این بخش از کار گروه اجرایی اقدام به تهیه شناسنامه تالاب نمودند. این شناسنامه که شامل وضعیت اقلیمی، محدوده جغرافیایی، تنوع جانوری و پوشش گیاهی منطقه بود توسط کارشناس تنوع زیستی طرح و صاحب‌نظران محلی صورت گرفت. بخش عمده این اطلاعات که برگرفته از دانش بومی موجود در منطقه است از طریق مصاحبه و گفتگو با گروه‌های مختلف جامعه محلی جمع‌آوری شده است این موارد شامل:

- منابع طبیعی به ویژه آب
- کاربری و اجاره زمین
- تنوع زیستی گیاهی و استفاده دارویی از آن
- بررسی تالاب از بعد کشاورزی و دامداری

۲. تهیه نقشه مشارکتی جهت شناسایی سامانه‌های عرفی و مالکیت اراضی و نقشه PGIS

در طرح مذکور، طرح پیشنهادی برای منطقه حفاظت شده با همکاری جامعه محلی و کارشناس سازمان حفاظت از محیط زیست استان تهران تهیه و ترسیم گردید.

۳. تشکیل کمیته راهبردی تالاب

با توجه به اهمیت نقش سایر ذینفعان در حفاظت از تالاب و بررسی وضعیت ذینفعان و اختلافات قومی ریشه دار در این بین، پیشنهاد تشکیل کمیته راهبردی تالاب مطرح شد. این کمیته که شامل نمایندگان از هر سه تیره «کوهی»، «کله لو یک» و «کله لو دو» است سرانجام پس از برگزاری جلسات و نشست‌های متعدد تشکیل شد. این جلسه منجر به عقد تفاهم‌نامه‌ای بین صندوق شماره ۲ کله لو و صندوق شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو تیره کوهی در مورد پروژه حفاظت مشارکتی و همگردانی تالاب چهارتنگ کوشک‌زر شد. به موجب این تفاهم‌نامه:

- طرفین متعهد شدند که با همدیگر به نمایندگی از دو تیره یاد شده در راستای تحقق اهداف طرح همکاری نمایند.

- درآمدهای آتی (مانند حضور توریست) که به موجب این طرح حاصل خواهد شد بطور مساوی بین شورای تیره کوهی و کله لو به طور مساوی تقسیم شود.

۴. صدور ابلاغ نامه سازمان حفاظت محیط زیست مبنی بر اعلام تالاب چهارتنگ کوشک زر به

عنوان منطقه حفاظت شده محلی

در همین راستا نشست‌های متعددی با مقامات و مسوولین دستگاه‌های دولتی در سطوح مختلف انجام شد. در اغلب این جلسات نمایندگان از جامعه محلی و ذینفعان اصلی طرح تالاب حضور داشتند. این نشست‌های مشترک در نهایت موجب شد تا منطقه تالاب و اراضی پیرامون آن که مسوولیت حفاظت از آن طبق ماده ۱۶ قانون حفظ و بهسازی محیط زیست به این سازمان واگذار شده است به استناد نامه شماره ۳۳-۴۰۷ مورخ ۸۴/۱/۳۱ سازمان حفاظت محیط زیست تهران و بر اساس پروپوزال تنظیمی موسسه توسعه پایدار و محیط زیست برای اولین بار به عنوان الگوی مدیریت مشارکتی با حضور عشایر بهره‌بردار با فعالیت‌های اقتصادی سازگار با محیط زیست و سایر ذینفع‌ها معرفی شود. در حال حاضر مسوولیت حفاظت از تالاب تحت نظارت سازمان حفاظت

محیط زیست است و انتظار می‌رود که پس از ایجاد ظرفیت‌های لازم در بین ساکنان و ذینفعان اصلی (جامعه محلی) مسوولیت حفاظت از تالاب را به نمایندگی از این سازمان به عهده بگیرند. لازم به توضیح است که بر اساس این نامه نخستین گام در جهت باز معرفی «منطقه حفاظت شده توسط جامعه محلی» در کنار انواع دیگر مناطق حفاظت شده رسمی در کشور برداشته و به تعبیری عنوان منطقه حفاظت شده محلی وارد ادبیات این سازمان شده است.

۵. معرفی طرح در رویدادهای بین‌المللی (کنگره جهانی پارک‌ها، کنوانسیون تنوع زیستی، کنگره جهانی حفظ طبیعت، نخستین همایش جهانی عشایر دامدار کوچنده، نشست سگویا و...)

۵ طرح "مدیریت و قرق بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی-

مقابله با تغییرات آب و هوا، مدیریت مراتع و احیاء کشاورزی از طریق چرخه عبور از خشکسالی"

سخن اول

نزدیک به ۶۵ درصد از اراضی کشور در مناطق خشک و نیمه خشک و تاثیر خشکسالی‌های مکرر، باعث تخریب هر چه بیشتر منابع طبیعی شده و اهمیت مقابله با این امر، حتی در سطوح محلی نیز کاملاً واضح و آشکار است. بکارگیری استراتژی‌های مناسب مبتکرانه و خلاق بومی ایده‌ای است که طرح «مدیریت و قرق بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی» در مقابله با تغییرات آب و هوا، مدیریت مراتع و احیاء کشاورزی از طریق چرخه عبور از خشکسالی» در میان عشایر ایل ابوالحسنی به اجرا درخواهد آمد. کما اینکه این شیوه در سایر مناطق عشایر نشین کشور نیز، که آب و هوای خشک و نیمه خشک بر آنها حاکم است قابل اجرا بوده و اثرات مثبت آن تنها به دوره خشکسالی منحصر نبوده و در زمان ترسالی نیز قابل مشاهده است.

اکوسیستم‌های خشک و نیمه خشک به عنوان یکی از آسیب پذیرترین اکوسیستم‌ها در بیش از یک سوم کره زمین وجود دارد. از طرفی تغییرات آب و هوا و مشکلات ناشی از آن به شکنندگی و آسیب پذیری این اکوسیستم‌ها در جهان افزوده است. وجود بیش از ۲۰۰ میلیون نفر عشایر کوچرو در سرتاسر دنیا بخصوص در مناطق خشک و نیمه خشک و مواجه شدن آنها با تخریب منابع طبیعی واقع در قلمروهای عرفی آنها به ویژه مراتع، اهمیت جهانی توجه به این امر مهم، یعنی حفاظت بومی از منابع طبیعی واقع در این اکوسیستم‌ها را با تکیه بر دانش بومی و ابتکارات محلی روشن می‌سازد. بدیهی است مشکلات ناشی از تخریب منابع طبیعی و اثرات سوء آن به ویژه در مراتع، دامن گیر جوامع کوچرو کشور ایران با جمعیتی بالغ بر یک و نیم میلیون نفر در قالب ۷۰۰ ایل نیز شده است. ضمن اینکه قرار داشتن

عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی در طول سالیان دراز،

حتی با وجود خشکسالی‌های پی‌درپی و دیگر چالش‌های محیطی سعی در حفظ قلمرو عرفی خود کرده‌اند. خشکسالی حادث شده در سال ۱۳۷۹، آسیب فراوانی به معیشت مبتنی بر کوچ این عشایر وارد آورد. بسیاری از افراد ایل به ناچار مهاجرت کرده و در مناطق دیگری ساکن شدند. در آن سال ۷۰٪ از دام عشایر در اثر خشکسالی هلاک و یا به قیمت ناچیزی به واسطه‌ها فروخته شد. بدین سبب برخی از ریش‌سفیدان ایل، بخصوص در طایفه صالح،

شروع به انجام فعالیت‌های مبتکرانه در جهت تنوع بخشی به معیشت خود با تکیه بر منابع کمیاب آب در منطقه نمودند. این استراتژی‌های خلاقانه «چرخه عبور از خشکسالی» در استفاده از منابع کمیاب آب در کشاورزی، به آنها کمک کرد تا بتوانند، محصولاتی مانند جوعلفی، پسته، پنبه و هندوانه تولید کنند، که ضمن فراهم کردن علوفه کمکی برای دام آنها، بتواند در ارتقاء وضع معیشتی این جوامع و در عین حال کاهش فشار دام بر مراتع منطقه موثر واقع گردد

«صندوق شورای معیشت عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی» با ارائه تجارب عشایر ایل در «چرخه عبور از خشکسالی»، توانست حمایت و پشتیبانی «دفتر برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی (UNDP/GEF/SGP)» را جلب و طرح «مدیریت و قرق بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی» را در قلمرو عرفی خود به اجرا درآورند.

قوانین عرفی و دانش بومی مربوط به حفاظت از تنوع زیستی گیاهی بخصوص در مراتع واقع در قلمرو عرفی خود گرفته‌اند. به عبارتی فعالیت‌های حفاظتی (قرق بومی)، مدیریتی و استفاده پایدار از منابع طبیعی در قلمرو عرفی ایل در حال انجام است، تا قلمرو عرفی آنان تحت عنوان یکی از مناطق حفاظت شده توسط جوامع بومی شناخته، گردد.

اجرای طرح «مدیریت و قرق بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی» با حمایت دفتر برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی، عشایر دلسوز، خلاق و صندوق شورای معیشت پایدار ایل ابوالحسنی را تشویق کرد، تا از طریق اعطای اعتبارات خرد، فعالیت مربوط به «چرخه عبور از خشکسالی» را در دیگر آبادی‌های ایل گسترش دهند. در اثر این فعالیت‌ها آنها تصمیم به تقویت و اجرای

هدف کلی طرح

- مدیریت و قرق بومی قلمروهای عرفی عشایر از طریق احیاء دانش بومی و گسترش ابتکارات محلی جهت کاهش اثرات خشکسالی؛

هدف‌های ویژه طرح

- بررسی مشارکتی اثر تغییرات آب و هوا، بویژه خشکسالی‌های اخیر در ایل ابوالحسنی و ایل سنگسری؛
- بررسی و تحلیل روش‌های مبتکرانه و متکی بر دانش بومی توسط جوامع بومی و موفقیت آن در کاهش اثرات خشکسالی‌های اخیر و حفاظت از منابع طبیعی واقع در قلمروهای عشایری؛
- بسط و گسترش شیوه‌ها و ابتکارات بومی و محلی در حفظ منابع طبیعی واقع در قلمرو ایل ابوالحسنی (در حد امکان) از طریق اعطای اعتبارات خرد.

عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی

عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی با جمعیتی در حدود ۸۰۰ نفر، قرن‌هاست که با حفظ ارزش‌ها و سنن خود و همزیستی با کویر، به حیات ادامه می‌دهند. در حال حاضر اکوسیستم منطقه زندگی این ایل در اثر خشکسالی‌های مکرر آسیب پذیر شده و مشکلات زیادی را گریبانگیر عشایر منطقه کرده است. با این حال عده‌ای از این عشایر با تکیه بر زندگی مبتنی بر کوچ فصلی، استفاده از دانش بومی و تجربیات ریش سفیدان ایل و بکارگیری شیوه‌های مبتکرانه به مقابله و چالش با پیامدهای خشکسالی و بیابانزایی پرداخته و منابع طبیعی واقع در قلمروهای عرفی خود را حفظ می‌نمایند. معیشت عشایر این منطقه به طور کامل به منابع طبیعی وابسته است از اینرو آنان سعی می‌کنند، تا در بهره‌برداری معقول از منابع طبیعی موجود در قلمرو خود، علی‌الخصوص مراتع، حداکثر تلاش خود را به عمل آورند تا از تخریب آنها جلوگیری به عمل آید.

از سیستم‌های مدیریت عرفی در قلمرو ایل ابوالحسنی می‌توان به پنجه، هنار، سنت عالم‌چر در فصول پر باران، قرعه‌کشی دامداران جهت مشخص شدن زمان استفاده از مراتع ییلاق و قشلاق، ارزیابی مرتع، تنوع ترکیب گله‌ها اشاره کرد. ذیلاً به توضیح مختصری از روش‌های عرفی در قلمرو عشایر مذکور می‌پردازیم:

پنجه

قرق‌های بومی ۵ روزه‌ای است که گوسفند پس از ۵ روز چرا در یک قسمت از مرتع به قسمت دیگری برده می‌شود تا بطور گردشی و با رعایت تناسب از مراتع استفاده گردد.

هنار

روش دیرینه مبارزه با کم‌آبی و بهره‌برداری از تمامی سطح مرتع در دوره قشلاقی است. که در آن، در روز آبی بخشی از مرتع که به چاه آب محدودند مورد چرای دام قرار می‌گیرد و در روز هناری بخش دیگری از مرتع.

عالم چر

نوعی قرق‌شکنی ۴۵ روزه که به یک سنت منطقه‌ای تبدیل شده که دامداران مجازند از هر قسمت از مرتع در شرایط مطلوب فصل بهار استفاده نمایند. در این شیوه مدیریت استفاده بهینه از مراتع و تعلیف مراتع دور دست و همچنین تاخیر در بهره‌برداری از مراتع ییلاقی منجر به رشد گیاهان یکساله، فرصت‌دهی و تقویت مراتع ییلاقی می‌گردد.

ارزیابی مرتع

ارزیابی مرتع به توافقات صورت گرفته میان ریش سفیدان ایل بستگی دارد. اینکه در هر ییلاق چه تعداد دام برده شود، بستگی به بهار، میزان پوشش گیاهی مرتع و گستردگی و وسعت آن دارد.

قرعه‌کشی دامداران جهت مشخص شدن زمان استفاده از مراتع

دامداران عشایر ایل ابوالحسنی برای استفاده از مراتع چند ییلاق و قشلاق با یکدیگر شریک هستند و با قرعه‌کشی مشخص می‌کنند که هر فردی در چه زمانی می‌تواند از مراتع ییلاق و یا قشلاق استفاده کند این روش به صورت چرخشی بوده و نسل به نسل در بین عشایر گشته است. علاوه بر موارد ذکر شده عشایر این ایل در زمان بروز خشکسالی‌ها از روش‌های دیگری نیز جهت مدیریت دام و مرتع بهره‌مند می‌گردند مانند:

- کاهش تعداد دام به خصوص میش‌ها
 - اجاره پس‌چراغی سایر روستاها و گروه‌های مشاع
 - و طولانی کردن مسیر کوچ و استفاده از مراتع دور دست همچون بیارجمند، کاشمر و مناطق ییلاقی فیروز کوه
- در این مورد باید گفت که در گذشته عشایر در زمان بروز مشکلات و سختی‌های اقلیمی از جمله خشکسالی‌ها یکدیگر را یاری نموده و بدون کمترین تلفات بر دام از این شرایط سخت عبور می‌کردند. اما امروزه به دلیل عدم رفت و آمد بین قلمروئی و اجبار دولت در ماندن دام در یک مرتع، تلفات و آسیب‌های شدیدی در زمان بحران‌های اقلیمی بر دام عشایر وارد می‌آید.

فعالیت‌ها و دستاوردها

چرخه عبور از خشکسالی در ایل ابوالحسنی

مبتنی بر کوچ، صورت می‌گیرد، طوری که نهایتاً باعث کاهش فشار بر مراتع گردیده و خلاءهای موجود در تامین علوفه دام عشایر در ییلاق، پاییز چر و قشلاق در طی سال رفع می‌گردد. به عبارتی اجرای «چرخه عبور از خشکسالی» مزایایی به دنبال دارد که عشایر کوچرو طایفه صالحی را، در طی زندگی مبتنی بر کوچ و مقابله با چالش‌های پیش‌روی آنان یاری داده و باعث تداوم این سبک از زندگی در مواقع بحران می‌گردد.

«چرخه عبور از خشکسالی» ابتکاری است که عشایر کوچنده تیره رضائی از طایفه صالحی ایل ابوالحسنی، با اتکاء بر دانش بومی و تجربیات ریش‌سفیدان، برای مقابله با چالش‌های پیش‌روی آنان در اثر خشکسالی پی‌درپی و در جهت حفظ منابع طبیعی واقع در قلمروهای عرفی خود به کار بسته‌اند. در این چرخه با تکیه بر امکانات موجود محلی، سعی در استفاده حداکثر از توان اکولوژیکی قلمرو عرفی در جهت تکمیل چرخه تعلیف دام به صورت سنتی (دامداری

با توجه به چالش‌ها و مزایای مذکور از زبان عشایر منطقه، چنین استنباط می‌شود که بکارگیری «چرخه عبور از خشکسالی» در کنار دامداری مبتنی بر کوچ، نقش مهمی در تامین علوفه کمکی برای دام لاغر گله، بره‌ها و بزغاله‌ها بعد از شیر گرفتن از مادر و ... دارد. علاوه بر آن صرف اتکاء به دامداری مبتنی بر کوچ به عنوان تنها گزینه معیشتی خانوار، ممکن است وضع معیشتی آنها را بخصوص در مواقع خشکسالی با بحران مواجه کند. بنابراین آنها با اتکاء بر تولید دیگر

محصولات همچون: جو علفی، پسته، پنبه و هندوانه سعی می‌کنند تا حداکثر تلاش خود را جهت فراهم کردن منابع کمکی برای تعلیف دام‌شان را، با هدف کاهش فشار بر مراتع خود، فراهم آورند. ضمن اینکه انجام فعالیت‌های کشاورزی متنوع و مدیریت و استفاده پایدار و عاقلانه از توان اکولوژیکی منطقه ضمن کوتاه کردن دست واسطه‌های بیرونی، در جهت ارتقاء وضع معیشتی جامعه نیز اثرگذار خواهد بود.

دوره	دامداری مبتنی بر کوچ (چرخه طبیعی)	چرخه عبور از خشکسالی
بهار چر در میان‌بندها	۱۵ اسفند تا ۱ خرداد، چرای دام در مراتع میان‌بند ۳۰ اردیبهشت جدا کردن بره و بزغاله از مادر و از شیر گرفتن آنها (رگا)	—
بیلاق (سردسیر) در سرخیل‌ها	۱ خرداد تا ۳۱ شهریور، چرای دام در مراتع بیلاقی اوایل خرداد: شروع شیردوشی از دام در سرخیل‌ها، جهت تولید فرآورده‌ها و محصولات لبنی؛ ۱۰ مرداد: جدا کردن قوچ‌ها و بزهای نر از گله و تعلیف جداگانه آنها؛ ۱۰ شهریور: رها کردن قوچ‌ها در بین گله (قوچ‌اندازی)؛ ۱۵ شهریور: رها کردن بزهای نر در گله؛	۱۵ خرداد تا ۳۱ مرداد: بره‌ها و بزغاله‌های پرواری و دام لاغر را از گله جدا کرده و آنها را به ته دشت (پس‌چر) مزارع جو علفی هدایت می‌کنند؛
پاییز چر مراتع اطراف آبادی‌ها	۱ مهر تا ۱۵ آبان، چرای دام در مراتع اطراف آبادی‌ها ۳۰ مهر: شروع فروش بزغاله‌ها	۱ شهریور تا ۱۵ آبان: تعلیف بره‌ها، بزغاله‌ها و دام لاغر از ریخت و پاش باغات پسته
قشلاق (گرمسیر) مراتع کویری	۱۵ آبان تا ۱۵ اسفند، چرای دام در مراتع قشلاقی (کویر) اواخر دی تا اوایل بهمن ماه: فروش بره‌ها ۱۰ بهمن، زایش میش‌ها ۲۰ بهمن، زایش بزها	۱۵ آبان تا ۱۵ آذر: تعلیف در ته دشت پنبه

مزایای به کارگیری چرخه عبور از خشکسالی

- تامین علوفه دامی و مقابله با اثرات تغییرات آب و هوایی و خشکسالی با تکیه بر تامین علوفه دام از سرچر جو علفی، ته دشت مزارع جو علفی، مزارع پنبه و باغات پسته؛
- کاهش فشار بر مراتع ییلاق و قشلاق با تامین علوفه دامی به طرق دیگر؛
- رشد مناسب برهه‌ها و بزغاله‌ها جهت باروری و شیردهی؛
- افزایش قدرت باروری برهه‌ها و بزغاله‌ها (بارور شدن در سن ۱ سالگی به جای ۲ سالگی)؛
- افزایش دو قلوزایی در بین گله تا ۳۰ درصد؛
- جلوگیری از تلف شدن دام و احیای مجدد دام‌ها؛
- بهبود نسبی وضع معیشتی عشایر کوچرو طایفه؛
- کوتاه شدن دست واسطه‌های بیرونی و جلوگیری از پیش‌فروش دام.

اجرای این طرح همچنین اثرات مثبتی در همبستگی، ارتقاء توان و بسیج نیرو در میان اعضاء مشارکت کننده در ایل داشته است. یکی از موارد، تلاش و مذاکره بی‌وقفه رئیس شورای معیشت پایدار ایل ابوالحسنی، با مسئولان دلسوز و همکار سازمان‌های دولتی چون اداره جهاد کشاورزی شاهرود و اداره امور عشایری این شهرستان در بهمن و اسفند ماه ۱۳۸۸ بوده است که نتیجه آن جذب حدود ۴۰ میلیون تومان مشارکت مالی این سازمان‌ها در اجرای طرح‌های مربوط به ساخت استخر جهت ذخیره آب و استفاده از آن در امور کشاورزی، ساخت مخزن آب آشامیدنی، لایروبی بند و قنات و... در ۶ آبادی ایل ابوالحسنی بوده است.

نمایی از ساخت استخر ذخیره آب در آبادی گرماب بالا

نمایی از استخر ذخیره آب در آبادی فرینو

به‌نژادی تکاملی بذر در قلمرو ایل ابوالحسنی

بخشی از طرح عبور از خشکسالی ایل ابوالحسنی، عضو یک برنامه منطقه‌ای برای به‌نژادی تکاملی شده است. در این برنامه کشاورزان و متخصصان اصلاح بذر با یکدیگر همکاری می‌کنند و مخلوطی بسیار متنوع از بذرهای مختلف (این بذرها از مخلوط ۱۶۰۰ نوع بذر مختلف تشکیل شده است. F2)

تهیه می‌کنند، این مخلوط در اختیار کشاورزان قرار می‌گیرد و برای چند سال پیاپی در مزارع آنها کشت می‌شود، بدین ترتیب به این بذرها اجازه داده می‌شود تا به مرور زمان به تکامل برسند و نسبت به تغییرات اقلیمی سازگار شوند. تاکنون این روش در چند کشور استفاده شده و در هر مزرعه‌ای که این مخلوط کشت می‌شود به طبیعت اجازه داده می‌شود که که بذرها برتر را انتخاب نماید همچنین در طی سالهای دراز مدت ترکیبات جدید ژنتیکی به وجود خواهد آمد. بنابراین این بذرها به تدریج و به مرور زمان با شرایط محیط سازگارتر خواهند شد. هدف دراز مدت این برنامه، تهیه بذرها مقاوم به تغییرات آب و هوایی در آینده است. کشاورزان هر سال مقدار اندکی از این مخلوط را در زمینی در حدود ۱۰۰ متر مربع کشت می‌کنند.

همچنین بعد از برداشت محصول در سال اول، بذر بیشتری به دست می‌آید و این بذر مازاد، با کشاورزان دیگر تقسیم می‌شود تا آنها نیز در این طرح مشارکت داشته باشند. در صورتی که کشاورزان از عملکرد این بذرها راضی بودند میتوانند به عنوان بذر اصلی در مزارع خود از این مخلوط استفاده نمایند.

این برنامه با مشارکت کشاورزان در چندین نقطه ایران از جمله گرمسار، قزوین، شهرکرد و کرمانشاه و ۴ منطقه در اردن، سوریه و ۳ منطقه در الجزایر آغاز شده است. «مرکز بین‌المللی تحقیقات کشاورزی در مناطق خشک (ICARDA)، مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم ایران، «گروه توسعه دشت گرمسار» و «مؤسسه توسعه پایدار و محیط زیست (CENESTA)» از جمله مراکزی درگیر در اجرای این طرح در ایران هستند.

کشت زعفران - آبادی نارستانه

کشت جو علفی- آبادی کلاغ زیلی

حفاظت و احیاء مرتع بر اساس دانش بومی و ابتکارهای محلی حفاظت از مرتع پشه دون

عشایر ایل ابوالحسنی در راستای اجرای طرح «مدیریت و قرق بومی قلمرو عرفی عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی – مقابله با تغییرات آب و هوا، مدیریت مراتع و احیاء کشاورزی از طریق چرخه عبور از خشکسالی» و جهت احیاء مرتع بر اساس دانش بومی و ابتکارهای محلی اقدام به قرق و حفاظت یکی از مراتع قلمرو ایل ابوالحسنی به نام «مرتع پشه دون» نمودند. خاک این مرتع آهکی بوده و حاوی عناصر کلسیم و پتاسیم است. حضور گونه‌های گیاهی شورپسند مانند کما، تاغ، گز و ... در این مرتع باعث شده که این منطقه مانند یک بافر طبیعی عمل کند و مانع از ورود فزاینده مواد معدنی به دشت توران شود. در صورتی که پوشش طبیعی این مناطق تخریب شود عملاً این فیلتر طبیعی از بین خواهد رفت و شوری خاک این مناطق به سمت مناطق دشت روان خواهد شد و حیات را در این مناطق تحت تاثیر قرار خواهد داد. در واقع در دشت خوارتوران نیز گیاهان شورپسند وجود دارد اما گونه شاخص این منطقه قیچ است و اگر بخواهیم از توران حفاظت شود باید از گونه قیچ در دشت حفاظت به عمل آید و تنها راه حفاظت از منطقه توران به شکل مشارکتی و با همکاری جامعه محلی ساکن در منطقه توران امکان پذیر می‌باشد.

در سالهای اخیر تخریب مرتع پشه‌دون توسط افراد غیر بومی افزایش یافته و این افراد با تجاوز به این مرتع اقدام به کندن و خارج کردن گونه‌های گیاهی جهت مصارف گوناگون مانند سوخت می‌نمایند. پس از آغاز طرح عبور از خشکسالی، عشایر ایل ابوالحسنی با همکاری قرق‌بانان محلی حفاظت از این مرتع را به منظور جلوگیری از نمک‌گذاری در دشت و حفاظت از حیات وحش آغاز کرده و مانع از کندن، بهره‌برداری و تجاوز افراد غیر بومی به این مرتع شدند و اجازه خروج حتی یک بوته را از این مرتع به افراد غیر بومی ندادند.

به گفته این عشایر در صورتی که از مراتع قلمرو ایل ابوالحسنی حفاظت به عمل نیاید و بوته‌ها و اشجار موجود در آنها تخریب شده و از بین بروند این مناطق تبدیل به شوره‌زار خواهد شد و نتیجه آن گسترش ماسه‌های بادی در منطقه است که علاوه بر تخریب مراتع قلمروهای عشایر ایل ابوالحسنی می‌تواند مناطق دیگر، استان‌های دیگر و یا حتی کشورهای دیگر را نیز تحت تاثیر قرار دهد.

نمایی از مرتع پشه‌دون که تحت قرق بومی قرار گرفته است.

اعطای اعتبارات خرد و وام‌های کوچک

یکی از مهمترین فعالیت‌های طرح عبور از خشکسالی ایل ابوالحسنی، اعطای اعتبارات خرد (وام‌های کوچک) به منظور تکثیر چرخه عبور از خشکسالی توسط عشایر ایل، کاهش تعداد سلف خران و واسطه‌ها و افزایش نسبی درآمد عشایر می‌باشد. شرایط پرداخت این اعتبارات خرد به عشایر ایل ابوالحسنی در جلسات مشورتی که با حضور اعضای صندوق معیشت پایدار عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی، ریش سفیدان ایل و نماینده موسسه توسعه پایدار و محیط زیست برگزار شد، تعیین شده و وام گیرندگان واجد صلاحیت از میان متقاضیان دریافت وام انتخاب شدند. تا کنون طی سه مرحله به ۳۲ نفر (۳۰ مرد و ۲ زن) از متقاضیان دریافت وام در ۸ آبادی ایل ابوالحسنی وام تعلق گرفته است.

اهم تصمیمات اتخاذ شده در این جلسات به شرح زیر می‌باشد:

- این اعتبارات به متقاضیانی که فعالیت آنها مرتبط با فعالیت‌های طرح چرخه عبور از خشکسالی است و توانایی بازپرداخت آن را در موعد مقرر دارند، تعلق می‌گیرد.
- اعتبار اولین مرحله پرداخت وام به عشایر ۵ آبادی ابوالحسنی، گرماب بالا، درازآب، کلاغ زیلی و اسبکشان تعلق می‌گیرد و اعتبار طرح قطره‌های آبادی در ۵ آبادی دیگر هزینه خواهد شد.

- اولویت واگذاری این اعتبارات در مرحله سوم پرداخت وام بر اساس ماده ۴ بند الف اساسنامه صندوق شورای

معیشت پایدار عشایر ایل ابوالحسنی مبتنی بر اصل انصاف و عدالت با خانواده‌های آسیب پذیر به ویژه زنان سرپرست خانوار که فعالیت‌های مرتبط با طرح چرخه عبور از خشکسالی دارند، خواهد بود.

• این اعتبارات حداکثر برای مدت یکسال و با کارمزد ۸ درصد در اختیار وام گیرندگان قرار می‌گیرد و بعد از بازپرداخت دوباره روند اعطای اعتبارات تکرار خواهد شد.

کلیه وام گیرندگان رضایت خود را از واگذاری اعتبارات اعلام نموده و یکی از مهمترین تاثیرات آن را افزایش درآمد حاصل از فروش دام عنوان کردند. اعطای این اعتبار باعث شده که عشایر برخی از مشکلات مالی را جهت نگهداری دام حل کرده و دام خود را در زمان مناسب، یعنی زمانی که وزن دام و قیمت آن در بازار به حد مطلوب می‌رسد (اواخر اردیبهشت) به فروش برسانند. عشایر با فروش به موقع دام مبلغ ۲۰ تا ۲۵ هزار تومان سود می‌کنند که این مبلغ برای فروش ۵۰ راس دام، معادل ۰۰۰/۰۰۰/۱ تا ۰۰۰/۲۵۰/۱ تومان برای هم دامدار خواهد بود.

اعتبارات خرد - مرحله اول						
نام آبادی	ابوالحسنی	اسبکشان	گرماب پایین	کلاغ زیلی	دراز آب	مجموع
تعداد وام گیرندگان	۱ نفر	۶ نفر	۴ نفر	۱ نفر	چهار نفر	۱۶ نفر
جنسیت	مرد	مرد	مرد	مرد	مرد	

اعتبارات خرد - مرحله دوم					
نام آبادی	ابوالحسنی	اسبکشان	کلاغ زیلی	فرینو	مجموع
تعداد وام گیرندگان	دو نفر	سه نفر	یک نفر	یک نفر	۸ نفر
جنسیت	مرد	مرد	مرد	مرد	

اعتبارات خرد - مرحله سوم							
نام آبادی	گرماب بالا	اسبکشان	مری	فرینو	ابوالحسنی	گرماب پایین	مجموع
تعداد وام گیرندگان	۱ نفر	۱ نفر	۱ نفر	دو نفر	دو نفر	۱ نفر	۸ نفر
جنسیت	مرد	زن	مرد	مرد و زن	مرد	زن	

احیاء و آبگیری یکی از قنوات ایل ابوالحسنی

«طرح عبور از خشکسالی» و «قطره‌های آبادی» به ابتکار طایفه صالحی ایل ابوالحسنی، به جهت مرمت، بهسازی و توسعه کشاورزی و دامداری در کنار یکدیگر موجب ارتقاء سطح درآمد عشایر و اقشار کم درآمد می‌شود و اجرای این طرح‌ها کمک قابل ملاحظه‌ای به عشایر برای عبور از خشکسالی‌ها را به همراه خواهد داشت.

در راستای اجرایی نمودن یکی از فعالیت‌های این طرح مبنی بر احیاء قنوات، آبگیرها و بندها جهت ذخیره آب و نزولات برای تکثیر چرخه عبور از خشکسالی یکی از قدیمی‌ترین قنات‌های قلمرو ایل ابوالحسنی واقع در آبادی نارستانه توسط عشایر ایل ابوالحسنی و با اجازه صاحب آن لایروبی و احیاء شد. با توجه به اعتبار در نظر گرفته شده برای این لایروبی و احیاء یکی از قنوات ایل ابوالحسنی عملیات لایروبی این قنات در اسفند ۱۳۸۸ آغاز و استخر این قنات در فروردین ماه ۱۳۸۹ پر از آب شد. لازم به ذکر است که از آب این قنات جهت توسعه کشاورزی و باغداری در آبادی نارستانه استفاده خواهد شد.

نمایی از استخر آبگیری شده قنات نارستانه بعد از

لایروبی

دیدار نمایندگان برنامه عمران ملل متحد با عشایر ایل ابوالحسنی

در فروردین ماه ۱۳۸۹ خانم کانسوئلو ویدال، نمایندهٔ مقیم برنامه عمران ملل متحد در جمهوری اسلامی ایران به همراه خانم لاله دارایی هماهنگ‌کننده ملی برنامه کمک‌های کوچک تسهیلات محیط‌زیست جهانی، هیئت همراه، تعدادی از افراد بومی منطقه خوارتواران و همکاران سازمان مردم نهاد مؤسسه توسعه پایدار و محیط‌زیست، از فعالیت‌های مربوط به طرح عبور از خشکسالی ایل ابوالحسنی بازدید کردند. این گروه از مرتع حفاظت شده پشه دون، قنات لایروبی شده نارستانه و باغ پسته طایفه صالحی ایل ابوالحسنی بازدید به عمل آوردند. آقای رضا صالحی، مدیر عامل صندوق معیشت پایدار ایل ابوالحسنی و مدیر طرح عبور از خشکسالی توضیحاتی در خصوص اقدامات انجام شده جهت حفاظت از مرتع پشه دون، لایروبی قنات نارستانه و چگونگی و دلایل کاشت درختان پسته در ایل ابوالحسنی توضیحاتی ارائه کردند.

گردهمایی جهانی زنان عشایر

اولین گردهمایی جهانی زنان عشایر در تاریخ ۲۱ تا ۲۶ نوامبر ۲۰۱۰ در منطقه روستایی استان گاجرات کشور هندوستان به نام میرا (Mera) برگزار شد. در این گردهمایی بیش از ۱۰۰ نفر از ۳۱ کشور دنیا حضور داشتند، از کشور ایران نماینده زنان عشایر ایل ابوالحسنی و ایل قشقایی همراه نمایندگان موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) شرکت داشتند.

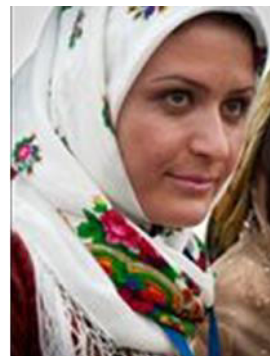
هدف این گردهمایی کمک به توانمندسازی زنان عشایر برای مشارکت عادلانه در تصمیم‌گیری‌های درون جوامع خودشان، دولت و دیگر جوامع محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی ضمن افزایش سطح آگاهی زنان عشایر برای رویارویی با تغییر محیط اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی بود.

شرکت کنندگان در این کارگاه فهرستی از موضوعات کلیدی و اولویت‌های زنان عشایر تهیه کردند. مهمترین موضوعات کلیدی شامل بازارها، حقوق و قوانین، محیط زیست، جنبش‌های اجتماعی، آموزش و بهداشت می‌شدند و اولویت‌های زنان عشایر عبارت از نمایندگی، ارتباطات و شبکه، آموزش، تربیت و ظرفیت سازی، حمایت و توسعه بود. در پایان این گردهمایی بیانیه‌ای تحت عنوان (Mera Declaration) توسط زنان عشایر جهان و گروه‌هایی که با این زنان کار می‌کنند تهیه شد.

آموخته‌های فاطمه طالبی (زن عشایر ایل ابوالحسنی) پس از شرکت در گردهمایی جهانی زنان

عشایر

من در آذر ماه سال ۱۳۸۹ از طرف موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) به عنوان یک زن عشایری برای شرکت در گردهمایی جهانی زنان عشایر، به کشور هندوستان سفر کردم. در این سفر مسائل بسیار زیادی آموختم و موضوعات بسیاری برای من جالب بود. آموختم که تنها زنان عشایر کشور ایران با مشکلاتی از قبیل کم‌آبی و زمین‌های قرق شده از طرف محیط‌زیست و بازار بی‌رونق صنایع دستی و مشکلات دیگر روبه‌رو نیستند. دیگر اینکه آموختم همه باید یکی و هم‌صدا باشیم تا بتوانیم برخی از این مشکلات را برطرف کنیم و با کسانی که می‌توانند به ما کمک کنند، همکاری کنیم و هم‌صدا شویم، تا مشکلاتمان برطرف شود. آموختم یک زن عشایر حق دارد که در

کنار دولت و ملت از خود و طایفه‌اش دفاع کند و تنها مردان نباید در این کار نقش داشته باشند، بلکه باید به زنان هم حق بدهند که در کارها و مشکلات به آنها یاری رسانند. به نظر من در کشور ایران زنان بی‌حق و بی‌دفاع مانده‌اند، زن عشایر نمی‌تواند از ملت و کشور خود دفاع کند، حرفش را بزند و مشکلاتش را با دیگران در میان بگذارد. در صورتی که نباید اینطور باشد و زن هم باید در کنار مرد در این کار نقش داشته باشد تا مشکلات خود و جامعه‌اش را برطرف کند. این که زنان هستند که همه به صورت خواهرانه با مشکلات روبه‌رو می‌شوند و آنها را برطرف می‌کنند. آخر اینکه زنان عشایر در گوشه گوشه کشور خفته و خاموش نشسته‌اند و به سختی با مشکلات روبه‌رو هستند.

تعیین محدوده قلمرو ایل ابوالحسنی در نقشه

در این رویداد، نمایندگان موسسه توسعه پایدار و کارشناسان منابع طبیعی با همکاری جامعه محلی و با در دست داشتن نقشه‌های ۱/۵۰،۰۰۰ از منطقه، محدوده فرضی قلمرو ایل ابوالحسنی و همچنین مسیرهای کوچ را در روی نقشه مشخص کردند. سپس با تکیه بر دانش بومی، نام کلیه سامانه‌های عرفی در این محدوده نیز استخراج گردید تا در تکمیل نقشه‌های GIS مورد استفاده قرار گیرد. در مرحله بعد کارشناسان منابع طبیعی به یکی از نمایندگان ایل ابوالحسنی که بطور داوطلبانه حاضر به همکاری شده بود، مراحل ثبت داده‌ها با دستگاه GPS را آموزش داد و دستگاه را در اختیار او قرار داد. در مدت زمان کوتاهی بعد از این سفر اطلاعات خواسته شده نیز جمع‌آوری گردید و محدوده واقعی قلمرو ایل ابوالحسنی با کمک کارشناسان منابع طبیعی بر روی سیستم اطلاعات جغرافیایی ثبت گردید.

بازدید از جنگل قطار بنه

این جنگل تنک در مقیاس بسیار کوچک در ارتفاعات شمال شرق آبادی ابوالحسنی قرار داشت و این قضیه به خوبی ارزش زیست محیطی این رویشگاه کوچک را که به سوغت رو به نابودی میرفت نشان میداد. بازدید از این منطقه حقایق بسیاری را روشن ساخت و از آنجمله این حقیقت تلخ که تعداد درختان جوان بسیار انگشت شمار بود و هیچ گونه زادآوری در منطقه به چشم نمی‌خورد. پیگیری‌های بعد از این سفر نیز نشان داد که هیچ گونه مدیریتی یا حفاظتی نیز برای این منطقه تهیه نشده است و بنابراین بایستی مورد توجه خاص این موسسه در طرح مدیریت پایدار قرار گیرد.

بنه از گونه‌های بسیار مقاوم در برابر تغییرات شرایط محیطی است. بررسی‌ها حاکی از آن است که محدوده پراکنش جوامع گیاهی بنه با محدوده چرای دام‌ها همخوانی دارد، این مسئله باعث شده است که حساس‌ترین مراحل رویشی بنه که همان استقرار آنهاست بیش از پیش به گیاهان محافظ و در نهایت زیر اشکوب آن وابسته است.

بنه به صورت جنسی و غیرجنسی تجدید حیات می‌نماید. تجدیدنسل دانه‌زاد گونه بنه به‌ندرت در حوزه رویشی ایران تورانی مشاهده می‌گردد. ارزش اقتصادی قابل توجه محصولات ثانویه این گونه یعنی سقز و میوه موجب شده تا کمتر مورد قطع قرار گیرد. تجدید نسل شاخه زاد این گونه نیز قابل توجه نمی‌باشد و اغلب توده‌های جنگلی این گونه در سنین میان‌سالی تا کهنسالی قرار دارند و در طبقات قطری کمتر از ۲۰ سانتیمتری از جمعیت کمتری برخوردارند. این امر تأیید کننده تهدید جدی تجدید نسل این گونه از دهه‌های گذشته است، ادامه این روند انقراض این گونه ارزشمند را در پی خواهد داشت.

پروژه تحقیقاتی " نقش دامداران کوچک در تغییر اقلیم و امنیت غذایی "

" طرح عبور از خشکسالی " در این منطقه به شمار می‌رود. برای تکمیل این پروژه اطلاعات درخواستی به صورت فهرست شده از ادارات و سازمان های مختلف و همچنین از طریق عزیمت به منطقه و تکمیل پرسش نامه هایی جمع آوری و طبقه بندی گردید. ساختار مصاحبه ها با عنوان "زیست پذیری و آسیب پذیری دامداران کوچک در برابر تغییرات اقلیم " در قالب ۱۳۱ سوال تنظیم گردیده بود که پس از انجام مصاحبه، ترجمه و جمع آوری برای مدیر پروژه ارسال گردید. مستند سازی و ارائه گزارش های نهایی از دستاوردهای این پروژه بود و بدین منظور فیلمی با ساختار و تعاریف مشخص تهیه و برای مدیران پروژه ارسال گردید. نتایج این پروژه پس از بررسی و طبقه بندی در کنار سایر جوامع نمونه دنیا، چاپ و منتشر گردید.

این پروژه با مدیریت دامپزشکان بدون مرز (VSF) در کشورهای مختلف منجمله ایران انجام گردید. اهداف عمده این پروژه تحقیقاتی عبارت بود از:

۱. جمع آوری جدیدترین اطلاعات علمی موجود در مورد نقش دامداران کوچک در کاهش انتشار گازهای گلخانه ای از طریق دامداری و تأثیرات آن بر امنیت غذایی؛
۲. شناسایی، نقشه برداری و طبقه بندی ذینفعان اصلی و تعیین مواضع آنها با تکیه بر تعهد دامداران کوچک در کاهش انتشار گازهای گلخانه ای از طریق دامداری و بررسی نقش اصلی آنان در حاکمیت غذا و مدیریت بازار محلی.

برای دستیابی به اهداف پروژه مذکور عشایر کوچرو ایل ابوالحسنی انتخاب گردیدند و از دلایل عمده این انتخاب انجام پژوهش های همزمان و مرتبط با عنوان

The role of Small-Scale Livestock Farming in Climate Change and Food Security

Figure 14. Map of Khar-o-Touran.

Source: Spooner and Horne (1980)

In recent years, the frequent and long drought periods experienced have caused some detrimental impacts on the Abolhassani pastoralist livelihoods - e.g. decreased livestock and agricultural productions, shortage of drinking and irrigation water,

شرکت در دومین کنفرانس علمی کنوانسیون مقابله با

بیابان زایی

این کنفرانس علمی در تاریخ 9-12 April 2013 در شهر Bonn کشور آلمان برگزار شد و موسسه توسعه پایدار با ارائه مقاله ای برگرفته از این پروژه برای ارائه سخنرانی در این رویداد دعوت گردید.
در ادامه خلاصه این مقاله به زبان انگلیسی آورده شده است:

Reviving Indigenous Community Conserved Areas (ICCAs) in Customary Territories of Abolhassani Mobile Pastoralists, Iran— Coping with the Effects of Climate Change and Drought through Local Initiatives and Ecological Management

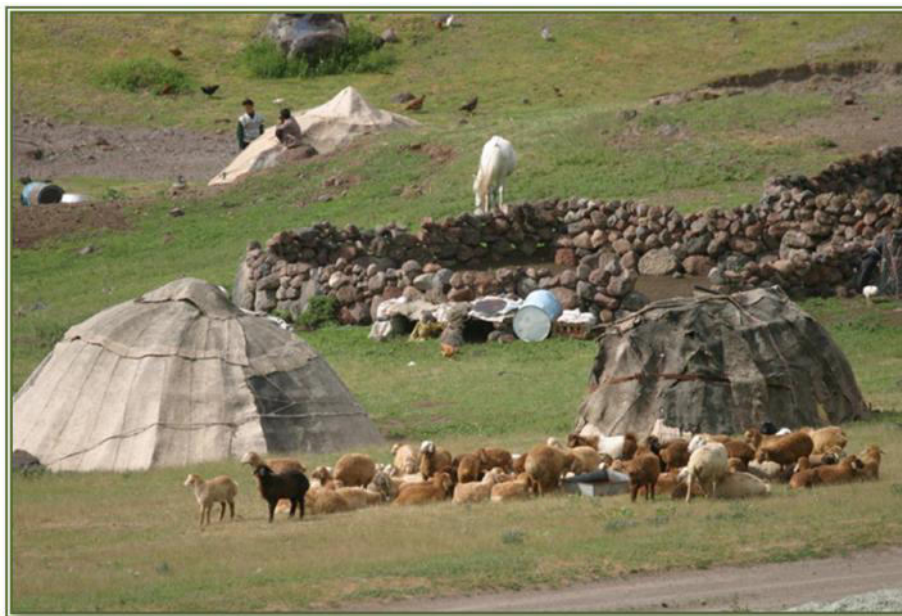
ABSTRACT: The Abolhassani tribal confederacy lives in the north-eastern margin of the central desert of Iran, known as Khartouran, one of the nine Biosphere reserves in the world. Despite being a dry area, the rich ecological and biodiversity value of this tribal territory is outstanding. In recent years, the frequent and long drought periods is making pastoralists' livelihoods increasingly difficult and have caused some detrimental impacts, e.g. decreased livestock and agricultural productions, water shortage, decreased fodder, moving sand dunes and loss of rangeland vegetation cover. However, the small Abolhassani tribal confederacy has learnt to deal with this natural disaster by implementing some adaptation strategies through customary laws and practices based on their indigenous knowledge. They gave innovative responses to this phenomenon by Water storage, reducing the number of livestock, lengthening the migration path, renting the farmlands residues and using the agricultural by-products to feed the livestock, etc. A participatory research was conducted with the cooperation of UNDP/GEF Small Grant Program and facilitation of CENESTA, to identify the effects of drought in mobile pastoralist's territories, assessment and analysis of applied initiatives and indigenous knowledge in coping with the drought and expansion of local initiatives to other tribal communities. The project implementation model is based on real experiences through several hands-on mutual training-planning workshops among stakeholders. The main achievements in dealing with drought crisis effects summarized in; developing the cycle of "coping with the drought" and establishing a revolving fund (micro credits) to compensate the losses and provide sustainable livelihoods.

Keywords: Drought, ICCA, Indigenous Knowledge, Adaptation, Sustainable livelihood

ی طرح احیاء و مدیریت قرق‌هاک بومی (ICCAs) از طریق حفاظت از تنوع زیستی

گیاهی و جانوری در قلمرو حفاظتی - معیشتی طایفه تکه از ایل شاهسون

خلاصه طرح

در طول دهه های گذشته، با بهره برداری نادرست از قانون ملی شدن منابع طبیعی (که در عمل یک مصوبه هیئت مدیران میباشد)، بخش هایی از سرزمین آبا و اجدادی این جوامع به مهاجران و دولت و یا پروژه های خصوصی همچون جاده سازی، توسعه شهری، کشاورزی و کشت و صنعت خصوصی، پایگاه های نظامی، پالایشگاه ها و کارخانه ها واگذار شده است. حتی با وجود یک قانون محکم که به شدت هر گونه تغییر کاربری زمین را در قلمرو ایلات و عشایر ممنوع کرده است، بخش هایی از ایلراه های عشایری به طور کامل اشغال شده و آنها را تقریباً برای کوچ های فصلی غیر ممکن ساخته است. این مسئله بخشی از جامعه را مجبور به اتخاذ حمل و نقل مکانیزه برای گله ها و اموال و اثاثیه خود به جای مهاجرت های سالم و نزدیک به طبیعت با پای پیاده و استفاده از شتر دوکوهانه بومی و سازگار با منطقه نموده است.

از سوی دیگر ورود مهاجمین و افراد غیر بومی به قلمرو عرفی عشایر، با داشتن هیچ حس تعلقی باعث تسریع در تخریب طبیعت و منابع آن میشود. آنها پوشش مرتعی و گیاهان دارویی را بدون توجه و مراقبت جمع آوری، استفاده و تخریب میکنند و همین امر بسیاری از گیاهان بومی منطقه را در خطر انقراض قرار داده است. یکی از پیامدهای ناشی از تخریب محیط زیست در این منطقه در حدود ۵ سال پیش به صورت یک سیل ویرانگر به وقوع پیوست و باعث نابودی بستر رودخانه اصلی و به دنبال آن ماهی قزل آلائی رنگین کمان به عنوان تنها گونه ماهی بومی در منطقه گردید. پس از ناپدید شدن ماهی قزل آلا، خرس های قهوه ای منبع اصلی غذایی خود را از دست داده و منطقه را برای پیدا کردن غذا در جاهای دیگر ترک کردند. این ماهی همچنین منبع اصلی معیشت برای جامعه بومی منطقه به شمار میرفت و بنابراین نابودی آن بر معیشت جامعه نیز تاثیر گذاشت.

هدف از این پروژه، حفظ و احیاء قلمرو عرفی و قرق های بومی و همچنین بهبود معیشت پایدار در سرزمین آبا و اجدادی این جامعه میباشد. این چشم انداز تضمین کننده احیاء و بازسازی عناصر کلیدی اکوسیستم از جمله ماهی قزل آلا، رنگین کمان، خرس قهوه ای، شتر دوکوهانه، و همچنین گیاهان دارویی و گونه های مرتعی مهم و در معرض خطر از قبیل انواع بابونه بومی را به دنبال دارد. در این میان بازگشت به شیوه های مدیریت عرفی، احیای دانش سنتی و کاربرد آن برای بازگرداندن تعادل اکوسیستم، احیای گونه های در معرض خطر و پیشگیری از بلایای زیست محیطی مانند سیل در قلمرو عشایری ضروری به نظر میرسد.

هدف اصلی پروژه

حفاظت و احیای قرق های بومی و تامین معیشت پایدار در قلمرو عرفی عشایر کوچنده طایفه تکه، ایل شاهسون

چشم اندازهای پروژه

- احیاء گونه های بومی ماهی قزل آلا، رنگین کمان، خرس قهوه ای و شتر دوکوهانه در قلمرو عرفی طایفه تکه
- حفظ و توسعه گیاهان دارویی در محدوده مراتع قلمرو
- قرق بومی و بذریابی به منظور احیاء و حفاظت بخشی از مراتع در قلمرو عرفی طایفه
- دستیابی به معیشت پایدار و جایگزین در میان عشایر کوچنده طایفه تکه
- توسعه گردشگری جامعه بنیاد در منطقه با هدف ترویج و آشنایی اقشار مختلف جامعه با زندگی عشایری و ترویج دانش بومی
- توانمند سازی جامعه بومی و فراهم آوردن شرایط مناسب برای حضور فعال زنان در طرح

طایفه تکه، ایل شاهسون

طایفه تکه، یکی از ۳۲ طایفه در ایل شاهسون میباشد که قلمرو آنها با وسعت ۱۲۰۰۰ هکتار در منطقه آذربایجان ایران، از کوه های ساوالان به عنوان قلمرو بیلاقی تا دشت مغان به عنوان قلمرو قشلاقی گسترش یافته است. این طایفه با حضور ریش سفیدان و بزرگان جامعه و تسهیلگری موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا) با عنوان موسسه

صندوق شورای معیشت پایدار عشایر کوچرو طایفه تکه، ایل شاهسون، در اردیبهشت ماه ۱۳۸۵ متشکل گردیده و به ثبت رسمی و قانونی با شخصیت حقوقی مستقل رسیده است.

با توجه به ساختار ویژه جامعه عشایری (ایل، طایفه، تیره، گوبک و اوبا)، ساختار اجتماعی و عرفی طایفه تکه نیز از این امر مستثنی نیست. طایفه تکه از ایل شاهسون شامل ۱۲۰ خانوار، ۶۰ اوبا، ۱۲ گوبک یا بنکو

(گوده لر، ساغیرلار، آریخ لار، توخمارلو، مله گنلی، قاراقول لی، قارالار، بهراملی، پینامارلی، منتشلی، حسین قارالی، بندالی) و ۳ تیره (حاجی زرلو، کول آوات، یارال آوات) میباشد.

تقویم زندگی عشایری در طایفه تکه

از سال‌ها قبل و زمانی که سازمان ایلی شاهسون دارای اقتدار سیاسی اجتماعی بوده، برنامه کوچ توسط رؤسای طوایف و ریش سفیدان تیره‌ها و اوباه‌ها و با توجه به شرایط اقلیمی، تهیه و مورد اجرا گذاشته می‌شده است. در حال حاضر و با توجه به متلاشی شدن سازمان ایلی و هرچه کوچکتر شدن وسعت اوباه‌ها، هر خانواری میتواند برنامه کوچ را تنظیم نماید ولی معمولاً برای امنیت بیشتر، چند خانوار با هم و در بعضی موارد کل اوبا و تیره‌ها با هم و به فاصله چند روز شروع به کوچ مینمایند.

کوچ بهاره: به مدت ۱ ماه از ۱۵ اردیبهشت تا ۱۵ خرداد ادامه دارد. زمان حرکت و فواصل حرکت بین گروه‌های مختلف بوسیله ریش سفیدان تعیین میشود. در پایان این مدت جامعه به یازلاق (دامنه‌های بیلاق) میرسد و پس از فراهم آمدن شرایط مناسب، آب شدن برف‌ها در ارتفاعات و رشد علوفه در بیلاق به آن سمت حرکت میکند. زمان اقامت در یازلاق به مدت ۱۰ الی ۲۰ روز میباشد.

کوچ به صورت گروه به گروه و منزل به منزل صورت میگیرد زیرا یک اترآگاه جای کافی برای حضور جمعیت زیادی را نخواهد داشت و مراتع نیز ظرفیت کافی برای چرای تعداد زیادی دام را نداشته و تخریب میگردند.

مراتع بیلاقی همه دارای پروانه چرا و مالکان عرفی میباشند اما با توجه به شرایط محیطی، اقلیمی، تعداد دام، صلاحدید جامعه، قرق و بهره‌وری مساوی همه از مراتع مرغوب، بین مالکان جا به جا و یا به صورت مشاع استفاده میشوند.

کوچ پاییزه: به مدت ۴۰ تا ۴۵ روز از اواخر شهریور تا اواسط آبان ادامه دارد و قبل از حرکت به سمت قشلاق به گردک (انتظارگاه) میروند و آنجا میمانند تا شرایط برای ورود به قشلاق فراهم گردد.

زمان زاد و ولد گوسفندان: زاد و ولد دام دو بار در سال صورت میگیرد، اواخر تابستان و اواخر زمستان.

زمان قوچ اندازی: این عمل دو بار در

سال صورت میگیرد، اوایل بهار و

اوایل پاییز.

زمان شیردوشی: بیش از ۱۰۰ روز

در دوره قشلاقی و بیش از ۵۰ روز در

دوره بیلاقی شیردوشی صورت

میگیرد و شیر زمستانی با چرای دام

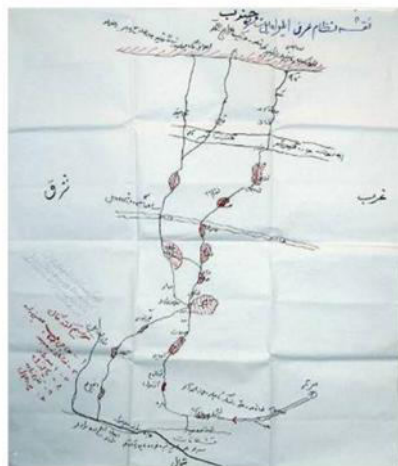
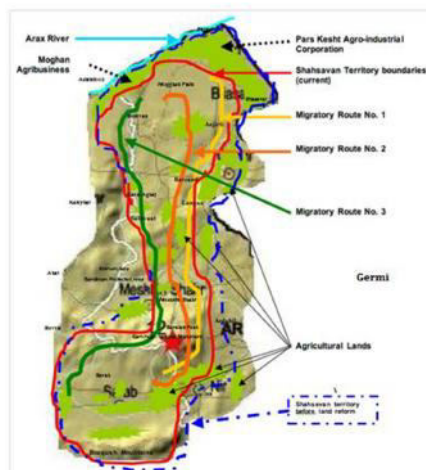
در مرتع دو برابر میشود.

چرای دام: دام در مراتع بیلاقی،

قشلاقی و میان بند چرا میکند و در

زمان قشلاق از علوفه دستی در آغل

نیز استفاده میکند.

فعالیت ها و دستاوردها

جلسه پایش و ارزیابی روند پیشرفت طرح

نخستین کارگاه تبادل نظر مشارکتی پروژه های حیات وحش SGP (برنامه کمک های کوچک تسهیلات محیط زیست جهانی سازمان ملل متحد) منجمه این طرح، در تاریخ ۴ اردیبهشت ماه ۱۳۹۲ با شرکت چندی از نمایندگان شوراهای عشایری، جوامع محلی و سازمان های غیردولتی، مسئولین دفتر SGP، کارشناسان و تسهیلاتگران در سالن کنفرانس دفتر سازمان ملل متحد برگزار گردید.

در این جلسه شرکت کنندگان به ارائه پاورپوینت و گزارش هایی مشروح از فعالیت ها، دستاوردها و هزینه های صورت گرفته در طرح های مرتبط پرداختند و بدین وسیله زمینه ای برای تبادل نظر و ارائه پیشنهاداتی در جهت بهبود اجرای طرح ها توسط حضار و مسئولین دفتر SGP فراهم گردید.

روند پیشرفت پروژه حفاظت از تنوع زیستی گیاهی و جانوری در قلمرو عرفی طایفه تکه، نیز در این نشست توسط نماینده جامعه و صندوق شورای معیشت پایدار، آقای ناصر احمدی، ارائه گردید و مورد توجه حضار قرار گرفت.

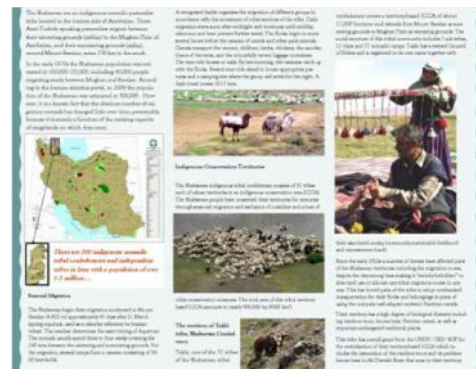
برنامه کارگاه تبادل نظر مشارکتی
تولدهای شورای معیشت پایدار و حیات وحش سراسر منطقه
GEF SGP/UNDP
(زمان: چهارشنبه ۹ اردیبهشت ۱۳۹۲ / ساعت: ۸:۳۰ تا ۱۶)
مکان: سالن کنفرانس خانه فرهنگ نظر ساربان ملل متحد

ردیف	موضوع	زمان	مکان
۱	جلسه افتتاحیه و معرفی طرح	۸:۳۰ - ۹:۳۰	سالن کنفرانس
۲	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۹:۳۰ - ۱۰:۳۰	سالن کنفرانس
۳	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۱۰:۳۰ - ۱۱:۳۰	سالن کنفرانس
۴	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۱۱:۳۰ - ۱۲:۳۰	سالن کنفرانس
۵	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۱۲:۳۰ - ۱۳:۳۰	سالن کنفرانس
۶	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۱۳:۳۰ - ۱۴:۳۰	سالن کنفرانس
۷	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۱۴:۳۰ - ۱۵:۳۰	سالن کنفرانس
۸	مقدمه و (آشنایی با اهداف و اهداف این نشست) GEF SGP/UNDP Product Panel	۱۵:۳۰ - ۱۶:۳۰	سالن کنفرانس

تهیه بروشور گردشگری

پیرو تقاضای گروهی از مستندسازان و محققان ایتالیایی از موسسه دامپزشکان بدون مرز برای بازدید و تهیه برخی مستندات از قلمرو عرفی عشایر ایل شاهسون و همراهی با کوچ عشایر از قشلاق به ییلاق، موسسه توسعه پایدار و محیط زیست بر آن شد تا مطالبی را برای آشنایی این گروه قبل از ورود آنها به منطقه مهیا و در اختیار آنان قرار دهد. بنابراین بروشور زیر با هدف ارائه اطلاعات به گردشگران خارجی و همچنین مستند سازی از زندگی کوچ نشینی و آداب و رسوم و فرهنگ زندگی عشایری در قلمرو عرفی عشایر شاهسون و بخصوص طایفه تکهله تهیه گردید. در این بروشور به پروژه جاری SGP در منطقه با ذکر اهداف و جامعه درگیر یعنی طایفه تکهله نیز اشاره شده است.

خانه‌های بومی عشایر ایل شاهسون – بازدید از کارگاه آلاچیق سازی در اردبیل

بازدید از کارگاه آلاچیق سازی، بخشی از برنامه تدارک دیده شده برای نمایندگان دامپزشکان بدون مرز ایتالیا و تسهیلگران موسسه توسعه پایدار به منظور آشنایی با فرهنگ و سنن و دانش بومی عشایر ایل شاهسون بود. هماهنگی های لازم برای این برنامه توسط آقای احمدی، رئیس صندوق شورای معیشت پایدار صورت گرفت و در روز موعود، ایشان به همراهی گروهی متشکل از نمایندگان موسسه توسعه پایدار و محققان ایتالیایی از موسسه دامپزشکان بدون مرز، در کارگاه آلاچیق سازی حاج علی در اردبیل به عنوان تنها فرد باقی مانده در حرفه آلاچیق سازی، حضور یافتند. آلاچیق، مسکن گنبدی شکل و زیبای عشایر ایل شاهسون می باشد که منطبق با اقلیم و شرایط محیطی به طور ماهرانه ای ساخته شده است. این خانه ها قابل جابجا کردن بوده و فضای داخلی آنها در زمستان گرم و در تابستان معتدل و مطبوع است. آلاچیق ها جزء لاینفک زندگی عشایری و کوچ نشینی بوده اند و تا چندی پیش در ییلاق، قشلاق و اتراق گاه های بین راهی، هر آلاچیق یک اوبا محسوب می شده است. اما در حال حاضر به دلیل تخریب و تصرف ایل راه ها و مراتع میان بند، تغییر کاربری اراضی و عدم تخصیص تسهیلات مناسب به شیوه زندگی کوچ نشینی و از طرفی تلاش دولت بر اسکان عشایر، این نوع از زندگی معنای خود را به تدریج از دست می دهد. بنابراین بخشی از عشایر در شهرها و روستاها ساکن شده و برخی نیز از خانه های ساخته شده در مراتع قشلاقی استفاده می کنند و آلاچیق ها بیشتر در ییلاق مورد استفاده قرار می گیرد.

قسمت های مختلف تشکیل دهنده یک آلاچیق:

- دو تکه کمر بند (باستریخ)
- نمد (کچه)
- حصیر (سیق)
- درِ آلاچیق (گاپیلیخ)
- منگوله (قوتاز)

حاج علی اذعان دارد که برخی عشایر آلاچیق‌هایشان را برای فروش نزد من می‌آورند و این نشانه دلسردی این قشر تولیدگر و عدم حمایت از فرهنگ و شیوه زندگی این جوامع میباشد. امروزه متأسفانه کاربرد بومی و اصلی آلاچیق‌ها

کم کم با کاربری های تزئینی و نمایشی جایگزین میشود و این موضوع هم برای حرفه ما و هم برای حفظ رسوم عشایری، بسیار نگران کننده است.

بازدید از قلمرو طایفه تکه، با هدف ارزیابی روند پیشرفت پروژه SGP و مستند سازی

بازدید از قلمرو عرفی عشایر کوچرو طایفه تکه، طی یک سفر ۵ روزه از قشلاق مغان آغاز و به ییلاق ساوالان ختم گردید. نگاهی به اتراق عشایر در دشت مغان به عنوان قلمرو قشلاقی این طایفه، دربرگیرنده جاذبه های فرهنگی و طبیعی زیادی است. اما ناگفته نماند که ساخت خانه های آجری و سیمانی در میان آلاچیق های عشایری حکایت از یکجا نشین شدن بخشی از جامعه دارد. عشایر این منطقه ترک خانه ها را برای عزیمت به سوی ییلاق نا امن می دانند و برخی ترجیح میدهند که خانواده در قشلاق بماند و فقط دام برای دسترسی به علوفه به ییلاق برود.

لازم به ذکر است که طوایف تکله و مغان لو برای دسترسی به علوفه مناسب و کافی در طول سال، قلمروهای ییلاقی و قشلاقی خود را به اشتراک گذاشته و به صورت مشاع از آنان استفاده میکنند. چنانچه عمده مراتع ییلاقی در دامنه های سبلان متعلق به طایفه تکله و عمده زمین های قشلاقی در دشت مغان متعلق به طایفه مغان لو میباشد. در این تعامل مسالمت آمیز، طایفه تکله قادر به تولید و تامین علوفه برای دام خود در طول زمستان و طایفه مغان لو قادر به چرای دام خود در مراتع کوهستانی دارای پروانه چرا، در طول تابستان خواهند بود.

حرکت از دشت های مسطح در قشلاق دشت مغان به سمت مراتع کوهستانی و ییلاق دامنه های سبلان در زمان کوچ بهاره عشایر زیبایی ها و جذابیت های خود را به همراه دارد. عشایر کوچنده از طوایف مختلف ایل شاهسون، در گروه های بزرگ و کوچک و با فواصل زمانی مشخص که توسط بزرگان و ریش سفیدان تعیین میشود به سمت ییلاق حرکت میکنند. در این میان چگونگی انتقال دام و اموال و اثاثیه به محل اتراق عشایر در میان بند و سپس ییلاق، از چالش های سال های اخیر این جوامع به شمار میرود چراکه بسیاری از ایلراه های عشایری بر خلاف قانون اشغال و یا واگذار گردیده و عبور آزادانه آنها را با مشکل مواجه کرده است. از طرفی چرای دام در طول مسیر دارای موانع قانونی بوده و پیگیری اداره منابع طبیعی استان را به همراه دارد. بنابراین بخش هایی از جوامع که امکانات

مالی بهتری داشته و استطاعت پرداخت هزینه ها را دارند، ترجیح میدهند که دام و سپس اموال و اثاثیه خود را با کامیون جابه جا کنند. در برخی موارد نیز خانوارهای عشایری در دشت های ییلاقی و یا قشلاقی ساکن شده و تنها دام و چوپان جابه جا میشوند.

کشت و صنعت مغان از شرکت هایی است که نه تنها به قلمروهای عشایری بلکه به تک تک خانه های روستایی نیز نفوذ کرده و مالکیت تمامی زمین های حاصلخیز منطقه را به نام خود ثبت کرده است. اختصاص این زمین ها به تولید محصولات کشاورزی در مقیاس های وسیع و به صورت کاملاً مکانیزه، نه تنها تامین کننده معیشت جوامع بومی و محلی نمیشد بلکه آنها اذعان دارند از تولیدات این شرکت حتی یک دانه میوه هم در داخل کشور مصرف نمیشود و همه صادر میگردد.

شتر دوکوهانه و گوسفند مغانی از نژادهای بومی و ارزشمند این منطقه به شمار میرود که در گذشته نقش قابل توجهی را در تامین معیشت جوامع بومی و محلی داشته است. در سال های اخیر این نژاد ها برای حفاظت و در برخی موارد دورگه گیری و اصلاح نژاد به مراکز تحقیقاتی جهاد کشاورزی و برخی شرکت های خصوصی همچون کشت و صنعت مغان منتقل میشود و حقوق جوامع بومی در مالکیت تنوع زیستی و تسهیم منافع حاصل از آن از نظر دور مانده است.

اتراق عشایر در میان بند ها نیز خالی از مشکلات و موانع نمیباشد. مراجعه به محل اتراق عشایر آنها را برای روبرو نشدن با غریبه ها به گمان اینکه کارشناسان منابع طبیعی هستند به درون آلاچیق ها میکشد. بعد از پیدا شدن حس اعتماد، مردان عشایری یک به یک در جمع ظاهر میشوند و با گمان اینکه کسی شاید برای همدردی آمده است خوشامد میگویند.

از مشکلات دیگر میتوان به زمان های نامناسب تعیین شده از سوی اداره منابع طبیعی استان برای کوچ عشایر اشاره نمود. طبق دانش بومی و تجربیات پیشینیان در این جامعه، تقویم کوچ نمیتواند قطعی باشد و در طول زمان بر اساس تغییرات اقلیمی و سایر شرایط محیطی بنا به نظر ریش سفیدان و بزرگان جوامع کوچرو تغییر میکند. عشایر در گفتگوهای دوستانه عنوان میکنند که مجبورند دقیقاً در روز شصتم برابر با پایان اردیبهشت ماه به سمت ییلاق

از جمله مشکلات موجود که عشایر را مجبور به یکجانشینی و کوچ ماشینی میکند، فراهم نبودن امکانات و تسهیلات لازم در ییلاق، قشلاق و طول مسیر میباشد. در همین ارتباط یکی از تیره های طایفه اجیرلو در نزدیکی روستایی در قشلاق مغان اتراق کرده تا از امکانات روستا برای تحصیل کودکان خود استفاده کنند و زمان کوچ خود را موکول به پایان سال تحصیلی کرده اند. اگر دلیل بر حذر بودن آنها از جوامع روستایی را جویا شوید، آنها از پیشینه اسکان دادن طایفه اجیرلو در جوار روستاهای همسایه میگویند و اینکه به دلیل وجود دام زیاد، روستاییان از مشکلات بهداشتی ایجاد شده به خانه بهداشت شکایت میبرده و آنها لاجرم به حاشیه های دورتر رانده میشده و در مواردی باعث شکل گیری روستاهای کوچکی شده اند که هنوز مورد توجه فرمانداری ها برای اعطای تسهیلات قرار نگرفته اند.

حفاظت از مراتع و قلمروهای عشایری، آنها را مجبور به جابجا شدن کرده و مشمول پرداخت جریمه های سنگین میکنند.

حرکت کنند در صورتیکه مراتع بیلاقی هنوز آماده چرا نیستند و دامنه های سبلان را برف گرفته است. اما کارشناسان منابع طبیعی بی خبر از تقویم عرفی کوچ و دانش سنتی هزاران ساله جوامع بومی در مدیریت و

در بازدید از رودخانه علی درویش واقع در قلمرو بیلاقی طایفه، طبق چارچوب منطقی طرح، مسئول پروژه آقای احمدی، نقاطی از مسیر رودخانه را برای ساخت مسیرهای انحرافی و حوضچه های پرورش ماهی در نظر گرفته است. در مرحله بعد بچه ماهی گونه بومی قزل آلائی رنگین کمان تهیه و در مکان های مشخص در طول مسیر رها میگردد. در فاصله اندکی از حاشیه رودخانه غارهای متعلق به خرس قهوه ای را میبینیم که خالی از سکنه بود و امید می رود با بازگرداندن ماهی قزل آلائی رنگین کمان به منطقه بازگردد.

سوالی که پیش می آید این است که آیا دوباره سیل هایی خواهد آمد که بستر رودخانه نتایج حاصل از پروژه را نابود کند؟ در این ارتباط مسئول پروژه اذعان دارد که مراتع بالادست قرق و احیاء گردیده است و امکان وقوع چنین موردی دور از ذهن است. اما برای بالا بردن ضریب اطمینان، وضعیت توپوگرافی، پوشش گیاهی و حوزه آبخیز منطقه در چند دوره زمانی از روی عکس های هوایی و ماهواره ای از گذشته تا کنون بررسی و نتایج به صورت کاربردی ارزیابی خواهد گردید.

به منظور توسعه گردشگری جامعه بنیاد نیز، پس از بالغ شدن ماهی ها و زاد آوری آن در طول سال اول، ساخت سکوهای ماهی گیری و فراهم آوردن قلاب های ماهی گیری برای جلب گردشگر در نظر گرفته شده است. کمی دورتر از سکوهای ماهی گیری و نزدیک به مسیر عبور گردشگران، در کنار آلاچیق های عشایری نیز سایر محصولات عشایری و صنایع دستی به گردشگران عرضه شود و شترهای دوکوهانه نیز برای دیدن و گاهی سوار شدن علاقمندان در دسترس خواهند بود.

تهیه نقشه مشارکتی از قلمرو عرفی عشایر کوچنده طایفه تکه بر روی سیستم اطلاعات جغرافیایی (PGIS)

به منظور تهیه نقشه مشارکتی از قلمرو عرفی عشایر کوچنده طایفه تکه، تعدادی از تسهیلگران موسسه توسعه پایدار و محیط زیست، طی سفری به محل قلمرو عرفی این طایفه، اقدام به تعیین محدوده قلمرو آنان به صورت مشارکتی نمودند.

بدین منظور نمایندگان موسسه توسعه پایدار و برخی اعضای صندوق شورای معیشت پایدار طایفه تکه در محل بیلاق عشایر در شهر سرعین گرد هم آمدند. پس از آن تسهیلگر طرح دلایل و اهداف موسسه را از تهیه نقشه قلمروهای عشایری و ثبت آن در سیستم اطلاعات جغرافیایی بیان نموده و چشم انداز این فعالیت را در به رسمیت شناخته شدن قلمروهای عشایری توسط دولت بیان کردند. در ادامه برخی از مسائل فنی برای تعیین حدود قلمرو توسط ابزار GoogleEarth توسط کارشناس فنی GIS، خانم غنیمت اژدری به جامعه آموزش داده شد و پس از آن اطلاعات مربوط به قلمرو عشایری شامل بیلاق، قشلاق و ایلراه، به صورت مشارکتی و با دقت بالا بر روی سیستم اطلاعات جغرافیایی پیاده گردید.

از آنجاییکه این فعالیت همزمان با عزیمت گروه مستند سازان کوچ به منطقه صورت پذیرفت، فرصتی فراهم آمد تا نقاطی در مسیر حرکت از قشلاق به ییلاق نیز با GPS ثبت گردد و سپس برای ارزیابی دقت کار، با مسیر تعریف شده در GoogleEarth مقایسه گردد. مسیر ثبت شده شامل نقاط زیر میباشد:

۱- قشلاق قره تپه	۵- آغ برون	۹- قاراقازانلو آرخابی
۲- بالاز تخته سی	۶- گونی کند	۱۰- ارشق آقاییک
۳- آقا محمد بیگلو	۷- قهرمانلو	۱۱- لاری پشته سی
۴- سیدلر	۸- صلوات گندیگی	

در پایان اطلاعات و مختصات جغرافیایی بدست آمده به نرم افزار ArcGIS انتقال یافت و نتایج به صورت یک نقشه گرافیکی ترسیم گردید. طی این اقدام مشارکتی، محدوده قلمرو طایفه تکه اعم از قشلاق، ییلاق و ایلراه به عنوان یک نقشه مستند از قلمرو اجدادیشان ثبت گردید و برخی مکان ها و ایلراه های تصرف شده بر خلاف قانون نیز در آن مشخص گردید.

نمایش مستند از زندگی کوچ نشینی ایل شاهسون در جشنواره بین المللی Torino در کشور ایتالیا

برای تهیه این مستند، گروه مستندسازان موسسه توسعه پایدار به همراه نمایندگان جامعه عشایری و مستندسازان و محققانی از گروه دامپزشکان بدون مرز از ایتالیا، سفری به قلمرو عرفی عشایر ایل شاهسون در شمال غرب کشور داشتند. نتیجه این فعالیت، فیلمی از زندگی کوچ نشینی عشایر شاهسون و طایفه تکه بود که در جشنواره سینمایی محیط زیست Torino به نمایش درآمد. حضور آقای حامد ذوالفقاری به عنوان مستندساز موسسه در بخش دامداران خرد اروپا (Side Event) برای نمایش این فیلم و بحث و گفتگو با سایر مستندسازان، فرصت خوبی را برای تبادل عقاید و افکار و فرهنگ ها فراهم آورد. هدف از برگزاری این رویداد، مقایسه زندگی کوچ نشینی در کشورهای ایران، ایتالیا، اسپانیا و فرانسه بود. در این میان گروه دامپزشکان بدون مرز نیز سایر تجربیات خود را از برنامه های مشابه در سایر کشورها و حتی ایل ابوالحسنی در ایران بیان کردند و دانش بومی ارزشمند و ابتکارات این جوامع را به اشتراک گذاشته و به همگان معرفی کردند.

تهیه PhotoStory از زندگی کوچ نشینی و روند پیشرفت طرح در ایل شاهسون و طایفه تکه

این PhotoStory با هدف مستندسازی از فعالیت ها و دستاوردهای طرح و دستیابی به اهداف آن بخصوص ترویج فرهنگ کوچ نشینی عشایر شاهسون و نقش انکار ناپذیر آنان در حفاظت از محیط زیست، تهیه شده است. این مستند در برگیرنده عکس های بسیار زیبا از قلمرو عرفی این عشایر، قرق های بومی و نظام های مدیریت سنتی آنان در حفاظت از منابع طبیعی و دستیابی به معیشت پایدار میباشد. مشکلات پیش روی این جامعه عشایری در راه سبک زندگی کوچ نشینی و به رسمیت شناختن قرق های بومی از سوی دولت نیز در این مستند از نظر دور نمانده است. بخشی از این مستند نیز به روند پیشرفت طرح حفاظت از تنوع زیستی گیاهی و جانوری در قلمرو حفاظتی- معیشتی طایفه تکه پرداخته و بدین منظور با مجری طرح، آقای ناصر احمدی و برخی دیگر از اعضای صندوق معیشت پایدار مصاحبه هایی صورت گرفته است.

فعالیت های در دست اقدام و چشم اندازهای طرح

- آماده سازی جامعه بومی برای پذیرش و اجرای طرح در منطقه در نشست های محلی توسط رئیس صندوق شورای معیشت پایدار طایفه تکه
- شرکت در جلسات درون استانی و کشوری با حضور مسئولین و نمایندگان جامعه محلی برای پیشبرد فعالیت ها و اهداف طرح
- احداث حوضچه های پرورش ماهی به منظور احیای ماهی قزل آلا ی رنگین کمان در کنار جلب گردشگر و تولید معیشت جایگزین
- احیای منبع غذایی و زیستگاه خرس قهوه ای و فراهم آوردن بستر مناسب برای بازگرداندن آن به منطقه
- قرق بومی مراتع به صورت تناوبی، کنترل چرای دام، تولید علوفه و ایجاد سایر شرایط مناسب به منظور احیا و حفاظت مرتع
- بازگرداندن شتر دوکوهانه به منطقه با هدف احیای زندگی کوچ نشینی، رونق بخشیدن به معیشت جوامع محلی و جلب گردشگر
- حفاظت، احیاء و استفاده پایدار از منابع طبیعی و گیاهان داروئی
- فراهم آوردن تسهیلات لازم جهت توسعه گردشگری جامعه بنیاد و جلب گردشگر
- فراهم آوردن شرایط مناسب برای آشناسازی جوامع با حقوق قانونی و عرفی خود و زمینه سازی برای تربیت وکلای عشایری
- فراهم آوردن شرایط مناسب برای حضور فعال زنان در کلیه مراحل طرح شامل حفاظت از قلمرو عرفی و منابع طبیعی، بهره برداری پایدار، فرآوری تولیدات دامی و کشاورزی و همچنین تهیه صنایع دستی
- مستندسازی و پایش و ارزیابی طرح
- الگو برداری و تعمیم درس های آموخته

ن قرق بومی و احیاء مراتع و دستیابی به معیشت پایدار از طریق مدیریت سنتی

منابع آب و کشت علوفه جایگزین در قلمرو عرفی (بیلاق، قشلاق؛ ایلراه و میان بند)

تیره قورت از طایفه شش بلوکی

تیره قورت، طایفه شش بلوکی، ایل قشقایی

قورت، یکی از ۲۰ تیره از طایفه شش بلوکی، ایل قشقایی در جنوب غرب ایران میباشد. قلمرو بیلاقی و قشلاقی این جامعه به ترتیب در استان های فارس و بوشهر واقع شده اند. تغییرات اقلیم و به تبع آن وقوع خشکسالی های پی در پی در سال های گذشته باعث تخریب مراتع در بخش هایی از قلمرو عرفی عشایر این تیره گردیده و بنابراین بخش وسیعی از گیاهان مرتعی در این مناطق خشک شده اند. به همین دلیل آنان با مشکل کمبود علوفه برای دام خود مواجه شده و برای جبران این خسارت و پیدا کردن منابع جدید علوفه مجبور به تغییر زمان کوچ خود شدند. تمامی موارد ذکر شده منجر به چرای بی رویه و بیش از حد مجاز دام گردیده و تخریب مراتع را به دنبال داشت. پدید آمدن این مشکل، عشایر تیره قورت را بر آن داشت تا با تولید علوفه، کمبود خوراک دام خود را جبران کرده و بنابراین از تخریب روزافزون مراتع قلمرو خود جلوگیری کنند.

اجرای پروژه مدیریت سنتی منابع آب و کشت علوفه جایگزین در قلمرو عرفی عشایر تیره قورت

با توجه به مشکل کمبود آب در این منطقه، مدیریت سنتی منابع آب از طریق لایروبی قنوات در بیلاق و ساخت بند خاکی در قشلاق، راه حل هایی بودند که از طرف شورای ریش سفیدان این تیره پیشنهاد شده و بر آن اساس، پروژه ای با همکاری موسسه توسعه پایدار و پشتیبانی دفتر کمک های کوچک سازمان ملل تهیه گردید. در حدود ۱۰ رشته قنات در محدوده قلمرو بیلاقی این جامعه وجود دارد که همه آنها برای بازسازی نیاز به لایروبی دارند. از آنجاییکه زمین های مسطح و مناسبی برای کشت در نزدیکی این قنوات وجود دارد، امکان تولید علوفه دام به عنوان مکمل چرای دام در مراتع وجود خواهد داشت. آنها همچنین مکان مناسبی را برای ساخت بند خاکی در نزدیکی زمین های

کشاورزی در قلمرو قشلاقی مشخص کرده اند. این پروژه در کنار احیای منابع آب، به دلیل جلوگیری از چرای بی رویه، مدیریت بهتر مراتع را به همراه خواهد داشت و تمامی این موارد منجر به احیا و توسعه سایر منابع تنوع زیستی و معیشت پایدار خواهد گردید.

از نقطه نظر سنسنتا، این پروژه باید تحت مطالعات دقیق تر امکان سنجی قرار گیرد چراکه مشکلات و موانعی همچون مالکیت، هزینه ها و تامین اعتبارات وجود دارد که باید قبل از پیشروی پروژه به آن توجه خاص گردد.

هدف کلی طرح:

احیاء نظام های عرفی مدیریت منابع طبیعی (مراتع و منابع آب) و قرق های بومی به منظور تامین معیشت پایدار در قلمرو عرفی عشایر کوچنده

هدف های خاص طرح:

- احیاء مراتع فقیر شده در قلمرو عرفی تیره قورد از طریق تنظیم برنامه کوچ و مدیریت عرفی چرای دام در مراتع
- قرق مراتع تخریب یافته در فصل رویش، گلدهی و بذرافشانی، از طریق کشت و تولید علوفه جایگزین
- دستیابی به معیشت پایدار از طریق احیاء الگوی سنتی دامداری و تولید صنایع دستی
- بازگرداندن مدیریت و حس تعلق و مالکیت و در نتیجه ارتقاء توانمندی جامعه بومی
- افزایش تولید علوفه، توسعه باغ های میوه و دستیابی به آب شری سالم از طریق احیاء نظام مدیریت سنتی آب
- حفاظت و احیاء تنوع زیستی گیاهی در قلمرو عرفی تیره قورد

مشکلاتی که جامعه با رویکرد قرق بومی و احیاء مراتع و دستیابی به معیشت پایدار در قلمرو عرفی خود در پی رفع آن هستند:

- فقیر شدن مراتع در قلمرو عرفی عشایر به دلیل خشکسالی های پی در پی و توسعه بی رویه شهری و روستایی
- تخریب مراتع به دلیل چرای بیش از حد دام در فصل رویش، گلدهی و بذرافشانی
- از بین رفتن تنوع زیستی گیاهی در مراتع به دلیل تخریب مراتع، خشکسالی و توسعه بیابانزایی
- از بین رفتن (تضعیف) نظام مدیریت سنتی آب در منطقه به سبب تخریب قنوات و بی استفاده ماندن آنها در قلمرو بیلاقی تیره (قنات های رها شده شامل: قنوات بزرگ سه چاه ۲، ۳، ۴، شوید زار ۲ و ۳، شوید زار تُل سیاه و شوید زار بزرگ میباشد).
- کمبود علوفه برای تامین خوراک دام در مراتع قلمرو و بنابراین طی مسافت های طولانی برای پیدا کردن علوفه و چرای دام و بالطبع تخریب مراتع و ضعیف شدن دام

- پرداخت هزینه های هنگفت به واسطه ها برای تهیه علوفه دستی و یا اجاره زمین های کشاورزی مجاور برای کشت علوفه به دلیل کمبود آب
- کمبود منابع آب در قشلاق، شامل؛ آب شرب بهداشتی برای جامعه، آب شرب برای دام و آب مورد نیاز برای آبیاری و کشت علوفه
- کمبود علوفه و در نتیجه کوچ زودرس و فشار بر مراتع قلمرو تیره
- ناپایداری معیشت عشایر کوچنده تیره و به حاشیه رانده شدن آنها (مهاجرت و...)
- کاهش رونق صنایع دستی و نقش آن در معیشت عشایر و بیکاری زنان تیره و طایفه
- تخریب و تصرف غیر عادلانه و حتی خلاف قانون ایلراه ها بدلیل توسعه بی رویه و نامتعادل شهری و روستایی و بنابراین تردد نامنظم ایل در هنگام کوچ
- تصرف برخی از اراضی واقع در قلمرو عرفی عشایر

فعالیت های مورد نظر در چارچوب منطقی طرح به منظور دستیابی به اهداف و رفع مشکلات آن

- قرق بومی مراتع با تکیه بر نظام مدیریت سنتی کوچ
- دادن علوفه دستی به عنوان خوراک جایگزین به دام برای جلوگیری از ورود دام به مراتع در فصول حساس رویش، گلدهی و بذرافشانی
- بذریابی و قرق مراتع به منظور احیاء گونه های گیاهی باارزش در منطقه (داروئی، غذایی و صنعتی) جهت تامین بخشی از معیشت عشایر
- تخلیه انبار آب جهت امنیت کار در مسیر قنات، لایروبی و یا نوکنی (تغییر مسیر کوتاه) و کول بندی قنات
- بهره برداری از آب قنات برای کشت علوفه (یونجه و جو) در زمین های اختصاص یافته به همین منظور و آبیاری باغ های بیلاقی (گردو و بادام)
- ساخت استخر ذخیره آب شبانه در بیلاق
- احیاء و کاربرد نظام مدیریت سنتی مدیریت آب با تکیه بر دانش بومی
- پی ریزی، میل گرد گذاری و بتن ریزی در محل احداث بند خاکی در قشلاق
- بهره برداری از آب برای کاشت و داشت و برداشت علوفه در قشلاق و ذخیره و انبار آن برای استفاده در مواقع مورد نیاز
- انتقال آب چشمه از طریق لوله گذاری به کوهپایه در محل قشلاق
- ساخت استخر برای ذخیره آب مازاد چشمه
- بکارگیری دانش بومی در امور دامداری و کشاورزی شامل تولید علوفه به عنوان خوراک جایگزین در فصول رویش، گلدهی و زادآوری مراتع و بنابراین عدم نیاز به چرای طولانی مدت دام در این فصول
- برگزاری کارگاه های مشارکتی برای دخیل کردن جامعه عشایری و بخصوص زنان در تولید صنایع دستی از جمله گلیم و جاجیم
- افزایش حس تعلق و مالکیت جامعه بومی نسبت به قلمرو عشایری از طریق برگزاری کارگاه به منظور جلوگیری از تصرف غیر قانونی ایلراه ها در محدوده قلمرو عرفی عشایر

فعالیت ها و دستاوردهای طرح

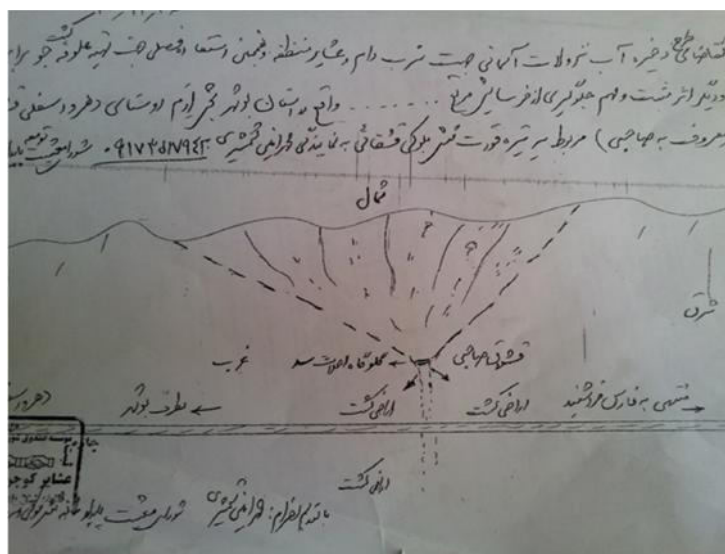
چرخه کوچ

به منظور ارزیابی تقویم کوچ عشایری و تطابق آن با فعالیت های مندرج در چارچوب منطقی طرح، نمودار چرخه کوچ عشایری به صورت مشارکتی و با کمک نمایندگان شورای معیشت پایدار تیره قورت به صورت زیر ترسیم گردید. پس از آن مناسب ترین زمان برای قرق، بذرپاشی و سایر عملیات حفاظتی در مراتع ییلاق و قشلاق تعیین گردید. در این چرخه، زمان و مکان قشلاق، ییلاق، کوچ بهاره و پاییزه، فصل رویش، گلدهی و بذرافشانی گیاهان مرتعی، زمان و مکان چرای دام در مراتع و زمین های کشاورزی، زمان و مکان کشت علوفه و تعلیف دام با علوفه دستی، فصل زاد و ولد و شیردهی گوسفندان و در نهایت زمان و مکان فعالیت ها و عملیات تعریف شده در راستای چارچوب منطقی طرح مشخص شده است.

کمبود آب در محدوده قلمرو خود، زمین های کشاورزی مجاور را برای کشت علوفه اجاره کنند. تخریب و تصرف مراتع، کمبود علوفه برای تامین خوراک دام و کمبود منابع آب شامل؛ آب شرب بهداشتی برای جامعه، آب شرب برای دام و آب مورد نیاز برای آبیاری و کشت علوفه، جامعه عشایری را بر آن داشت تا با تکیه بر حقوق عرفی و رجوع به دانش بومی، به احیاء نظام های عرفی مدیریت آب و منابع طبیعی و احیای قرق بومی خود بپردازند.

احیاء و لایروبی قنوات در قلمرو ییلاقی و احداث بند خاکی در قلمرو قشلاقی تیره، از فعالیت های عمده طرح حاضر هستند که توسط ریش سفیدان و اعضای شورای معیشت پایدار تیره پیشنهاد شدند. آب بهره برداری شده پس از احیاء قنوات (سه چاه و شویدزار) در ییلاق عشایر برای کشت علوفه (یونجه و جو) در زمین های کشاورزی مجاور و آبیاری باغ های ییلاقی

مورد استفاده قرار خواهد گرفت. تولید علوفه جایگزین برای تامین خوراک دام در فصول حساس سال و در نتیجه احیاء مراتع، دوباره زایی گوسفندان در دو فصل سال به دلیل تامین علوفه کافی و عدم نیاز به چرای دام در مسافت های طولانی و دسترسی به آب شرب سالم و بهداشتی از دستاوردهای ناشی از احیاء قنوات در قلمرو ییلاقی عشایر خواهند بود. احداث بند خاکی در محل تعیین شده (گلوگاه کوهپایه) جهت ذخیره نزولات آسمانی و انتقال آب چشمه از ارتفاعات به کوهپایه در قشلاق عشایر نیز تولید علوفه (جو) و تامین آب شرب سالم و بهداشتی را در طول زمستان برای جامعه به دنبال خواهد داشت. با توجه به تمامی موارد ذکر شده، احیاء و کاربرد نظام مدیریت سنتی آب در این قلمرو عشایری منجر به رونق کشاورزی و دامداری و بالتبع ایجاد اشتغال پایدار، دستیابی به معیشت جایگزین و کم شدن مهاجرت خواهد گردید.

قالی بافی، گلیم بافی و جاجیم بافی با طرح ها و نقشه های اصیل قشقایی در تیره قورت

بافت قالی، گلیم و جاجیم از هنرها و توانای های زنان قشقایی و جزئی از فرهنگ زندگی عشایری به شمار میرود که در گذشته بخشی از معیشت خانوار را نیز تامین میکردند. عشایر برای تولید این محصولات کاملاً خودکفا بوده اند و حتی برای رنگرزی از رنگ های سنتی همچون روناس، پوست انار، پوست گردو، برگ مو، برگ مورد و غیره استفاده میکردند. امروزه متأسفانه این هنر اصیل تنها برای برآورد کردن نیازهای خانوار است و بیم آن می رود که نسل های جدید آن را به فراموشی بسپارند. وجود نداشتن بازار فروش محلی و عدم دسترسی عشایر به بازارهای ملی و منطقه ای صنایع دستی، کمبود امکانات تولید، جایگزین شدن رنگ های طبیعی و سنتی با رنگ های شیمیایی کمیاب و گران، زیاد شدن واسطه ها در بازار صنایع دستی و انحصاری شدن آن، همه دلایلی هستند که این کسب و کار زنان عشایری را در معرض نابودی و فراموشی قرار میدهد.

فراهم کردن اعتبارات خرد توسط صندوق شورای معیشت پایدار، تولید مجدد رنگ های طبیعی، احداث کارگاه رنگرزی و فراهم کردن امکانات اولیه مورد نیاز برای زنان عشایری از جمله داربافندگی و مهیا کردن شرایط لازم برای فروش محصولات، از جمله مواردی هستند که بایستی برای احیای این هنر و فرهنگ اصیل و رونق مجدد بازار صنایع دستی با هدف ایجاد اشتغال و دستیابی به معیشت پایدار جامعه مورد توجه قرار گیرد.

دیدار با اعضای شورای معیشت پایدار تیره قورت از طایفه شش بلوکی، ایل قشقایی

این جلسه با حضور نمایندگان موسسه توسعه پایدار و اعضای شورای صندوق معیشت پایدار تیره قورت در شهر آبادیه واقع در قلمرو ییلاقی عشایر برگزار گردید. هدف از این دیدار، بررسی روند پیشرفت طرح و تاکید بر لزوم همبستگی جامعه عشایری برای دستیابی به اهداف طرح بود. در این نشست پس از معرفی اعضای صندوق معیشت پایدار تیره قورت توسط آقای محمد امین شمشیری به عنوان رئیس شورا، چارچوب منطقی طرح توسط نماینده موسسه توسعه پایدار و تسهیلگر طرح مرور گردید. سپس آقای شمشیری فعالیت های صورت گرفته در راستای چارچوب منطقی طرح و همچنین مشکلات پیش روی طرح را برشمردند و بر همیاری تمامی اعضای جامعه برای پیشبرد طرح و دستیابی به اهداف آن تاکید کردند. سایر اعضای شورای صندوق معیشت پایدار نیز به تبادل افکار و عقاید خود پرداختند و عنوان کردند که عدم اطلاع کافی اعضای صندوق از ماهیت طرح و منابع تامین اعتبار آن، همچنین کم رنگ بودن مشارکت در بین اعضای جامعه، از مشکلات عمده پیش روی آنهاست. آنها توجیه شدن اعضای صندوق را لازمه تفهیم جامعه برای اجرای طرح در منطقه میدانستند.

در همین راستا خانم دکتر رضوی، مدیر عامل موسسه توسعه پایدار بیش از پیش به لزوم همبستگی جوامع عشایری در ایل قشقایی و اعضای صندوق تاکید و به مواردی از موفقیت ها، شکست ها و تجربیات کسب شده در راه دستیابی به معیشت پایدار و به رسمیت شناختن قرق های بومی اشاره کردند. ایشان تاکید کردند که هدف همه ما احیاء نظام های مدیریت عرفی و دانش سنتی میباشد و این تنها راه مقابله با تغییرات اقلیم و تخریب روزافزون منابع طبیعی خواهد بود. به منظور روشن شدن ساختار و ماهیت طرح های کوچک مقیاس نیز، تسهیلگر طرح، خانم استقامت، به بحران های زیست محیطی و تعهدات ایران نسبت به کنوانسیون های بین المللی اشاره کرده و پس از آن به معرفی آژانس ها و تسهیلات جهانی زیست محیطی و تشریح طرح های SGP پرداختند. پس از آن هزینه های طرح و میزان اعتبارات اختصاص یافته به آن نیز بررسی گردید و اعضای صندوق به این نتیجه رسیدند که بدون همیاری جامعه و کمک های نقدی و غیر نقدی دولت امکان به ثمر رساندن طرح وجود نخواهد داشت. در پایان مقرر گردید که با حضور کارشناس، کلیه هزینه های طرح با در نظر گرفتن تورم محاسبه شده و اعضای صندوق برای دریافت اعتبارات دولتی در سازمان های مربوطه تلاش کنند.

کشت گیاهان دارویی، از جمله فعالیت هایی بود که تمامی اعضای صندوق بر آن تاکید و توافق داشتند و دلیل آن را تولید و درآمدزایی سریع و بنابراین جلب اعتماد جامعه عنوان کردند. PGIS و یا ثبت مشارکتی محدوده قلمرو تیره قورت بر روی سیستم اطلاعات جغرافیایی برای به رسمیت شناخته شدن قرق های بومی، از جمله فعالیت هایی بود که نمایندگان موسسه توسعه پایدار بر آن تاکید کردند و اجرای آن را از اولویت های برنامه های پیش رو دانست.